అశిక్ష - అవిద్య

శ్రీ కాళీపట్నపు రామారావు

1

శ్రీ రామారావు తమ్ముడి పెండ్లికి ఏర్పాటులన్నీ మహా ఘనంగా జరిగినవి.

పెండ్లి, కన్యాదాతల స్వగ్రామంలో స్వగృహమందు జరపడానికి నిశ్చయించారు. వాళ్ళూ పెద్ద మొఖాసాదార్లు. వాళ్ళ కుటుంబం చాల పెద్దది.

శ్రీ రామారావుగారి స్థితిగతులు కూడా తక్కువవి కావు. అతని తమ్ముడు బి. ఎ., తప్పినా వాళ్లకు చాలా భూవసతీ కొద్దిగా నిలవ పైకం ఉన్నవి.

అసలా భూములనూ మొదలైనవానిని సంరక్షించుకోవటంలోనే అతడు పోయిన పరీక్షకు మళ్లా కట్టటంకాని పై చదువులకు పోవటంకాని పడిందికాదుట. శ్రీ రామారావు మట్టుకు—అతను ఒక పెద్ద కాలేజీలో లెక్చరర్ గా పనిచేస్తూ ఉన్నాడు. అతనికి ఏర్యూరివారి రెండవ ఆడబడుచు పెద్దకూతురు కూతుర్ని ఇచ్చి పెండ్లిచేశారు. అతను పట్టణంలోనూ ఇతను పల్లెటూరులోనూ ఉండటంవల్ల ఆ కుటుంబం రెండింటి ప్రయోజనాలనూ సమానంగా పొందగలదు.

వాళ్లకు ముగ్గురు అక్కచెల్లెళ్లు ఉన్నారు. వాళ్లందరూ ఇంతకుముందే పెండ్లిండ్లు అయి కాపురాలు కూడా చేస్తున్నారు.

ఇంతవఱకూ వాళ్లు చేసినవి అన్ని పట్నపు సంబంధాలూ పట్నాలలో ఉండేవాళ్ళ సంబంధాలే. ఇది ఒక్కటే—వారు పల్లెటూరు సంబంధాన్ని నెతికి నెతికి చేస్తున్నారు. దానికి కారణం సూర్యం పల్లెటూరిలో 'శాశ్వతంగా' ఉండవలసినవాడు కావటమే.

ఈ సంబంధం పల్లెటూరి సంబంధమే అయినా సంప్రదాయ సంస్కారాల రెండింటి విషయంలోనూ వీరి కేవిధంగానూ తీసిపోదు. కట్నం కానుకల విషయంలో రెండువేల పదహార్లు కట్నం పెట్టడానికీ అందుకు తగిన లాంఛనాలు జరపడానికీ సిద్ధపడ్డారు ఆడపెండ్లివారు.

వివాహపు ఏర్పాట్లుకూడా అందుకు తగిన స్థాయిలోనే జరుపబడ్డాయి. మగపెండ్లివారి తరఫున వచ్చే మగవారుగాని ఆడంగులుగాని ఇలా తప్పుపట్టడానికి వీలులేకుండా సమస్తం ఏర్పాటుచేశాడు పెండ్లికూతురురొక్క రెండవ అన్న.

పెండ్లివారి విడిదికి నూరు నూటయిరవైమంది వచ్చినా స్వేచ్ఛగా సరిపోయే పెద్దయిల్లు ఖాళీ చేయించాడు. వేడినీళ్లు కాచడానికే ప్రత్యేకం ఒక మనిషి. స్నానానంతరం ఆడవాళ్లకట్టువిడుపు బట్టలూ మగవాళ్ల కట్టువిడుపు బట్టలూ తడపడానికి ఇంకో ఇద్దరు మనుష్యులు. తలంట్లూ కాళ్లుపట్టడాలూ మొదలైన భోగోపచారాల కొఱకు మంత్రులను సహితం ఇద్దర్ని ఏర్పాటుచేశారు. వీళ్లంతా ఆయాపనులకేకాక తక్కిన ఇంకే పనులకైనా ఎవరు ఎప్పుడుపిలిచినా పలకడానికి సిద్ధంగా ఉండాలి. అందుకొరకు వాళ్లు ఏపరిస్థితుల్లో కూడా విడిది విడిచి వెళ్ళరాదని గట్టికట్టడి చేశాడు 'చిన్నబాబు'

శ్రీ రామారావుగారికుటుంబం, అక్కచెల్లెళ్లూ, ఏతత్సంబంధీకులూ, తల్లివంకా తండ్రివంకా చుట్టాలూ, వాళ్ళవాళ్ళ పిల్లలూ, ఊరిలో ఇద్దరు ముగ్గురు పెద్దరైతులూ, తక్కినస్నేహితులూ, నలుగురైదుగురు నౌకర్లూ చాకర్లూ—అంతా కలసి దగ్గరదగ్గర నూరు నూటఇరువదిమంది వరకూ ఉంటారు—వీళ్ళంతా 'ఝాం' మంటూ అందుకుతగినహంగుతో తరలివచ్చారు.

ఇచ్చిపుచ్చుకోవడాలలోకాని భోజన భాజనాదులలోగాని అంతవరకూ ఎట్టి ప్రతిబంధకాదులూ సంభవించలేదు. పూటకు దగ్గరదగ్గర నాలుగువందల

వరకూ విస్తళ్ళుతీస్తున్నా సమస్తం సాఫీగానే సాగిపోతున్నది.

మగపెండ్లివారు పెండ్లికి తరలివచ్చిన సాయంత్రమే తోటలో దిగారు. మరునాడు ఉదయం స్నాతకమహోత్సవం. రాత్రి సరిగా ఎవ్వరికీ నిద్దర్లు లేవు. ఆ తెల్లవారుజామున మూడుగంటల ముప్పదిఐదు నిమిషాలకు వివాహలగ్నం.

2

మొఖాసాదారుగారి లోగిలి ఇంటి పెద్ద వాకిలి నిండా వేసిన పందిట్లో పదహారు పెట్రోమాక్సులైట్లు వెలిగిపోతున్నాయి దేదీప్యమానంగా.

పందిరిక్రింద అంతా మగవారు — చుట్టపక్కాలూ, స్నేహితులూ, ఊరిపెద్దలూ, దగ్గరదగ్గర మూడువందలమందివరకూ కూర్చొని ఉన్నారు. వాళ్లమధ్య వేదికపై వరుణ్ణి కూర్చుండజేసి పురోహితుడు వైవాహికమంత్రాలను ఉచ్చస్వరంలో పఠిస్తూ మధ్యమధ్య మంగళవాయిద్యాలతో అతనిచేత రక్షాబంధన చేయిస్తున్నాడు.

ఆడవాళ్ళంతా సువిశాలమైన లోగిలి వరండా నిండా క్రిక్కిరిసి కూర్చొని ఉన్నారు. రంగురంగుల పట్టుచీరలూ బంగారపు టాభరణాలూ వాళ్ళదేహాలపై మెరిసిపోతున్నవి. లోపల దేవుని గదిలో వధువు గౌరీదేవి పూజచేస్తూ ఉన్నది. కొందరు ముఖ్యులు అనబడేవారు అక్కడకూ ఇక్కడకూ తెగతిరుగుతున్నారు. సభలో ఉభయపక్షాలకు చెందిన ప్రతినిధులూ వేర్వేరుగా సదస్యులకు చందన తాంబూల సుగంధద్రవ్యాదులు సమర్పిస్తూ వాతావరణమల్లా పరిమళమయం చేస్తున్నారు.

ఒకస్థితిలో పురోహితుడు అకస్మాత్తుగా చదువుతున్న మంత్రం ఆపి "ఏరీ? పెళ్ళిపెద్దలేరీ? ఎక్కడా కనుపించరేం?" అన్నాడు శ్రీ రామారావును ఉద్దేశిస్తూ.

దగ్గర్లో ఉన్నవారు శ్రీ రామారావుకోసరం చుట్టూ చూశారు. అతడు వారికెక్కడా ఆ చుట్టుపట్ల జనంలో ఉన్నట్టు కనుపించలేదు.

ఈ అలజడి విని ఎవరితోనో మాట్లాడుతున్న శ్రీ రామారావు చినబావమరది "ఏం కావాలి...డబ్బులేనా? ఇదుగో ఇక్కడవున్నాయి" అంటూ చేతను ఉన్న మనీపర్సు తెరచి పురోహితుడికి కావలసినది తీసియిచ్చాడు. ఆయన ఆ డబ్బులు పుచ్చుకొంటూ మర్యాదదెబ్బతిన్నట్టు. "డబ్బులమాటకేం అయనను పిలిపించండి. ఇంకొక్క పది పదిహేనునిమిషాల్లో కన్యాదానం జరుగనున్నది. వారుపోయి యెక్కడో కూర్చుంటే ఎలా?" అన్నాడు దీర్ఘాలుతీస్తూ.

కాని అతనిమాటలు ఎవరూ పట్టించుకోలేదు. ఆసరికి శ్రీ రామారావు అతనిభార్యతో విడిదిలో ఉన్నాడు. విడిది బయటి వరండాలో ఇద్దరు దాసీలు మాత్రం అక్కడ కనిపెట్టుక ఉండవలసినవారు కూర్చొని ఉన్నారు. వాళ్ళు మాట్లాడుతూ మాట్లాడుతూ క్షణకాలం మాట్లాడేవిషయ మేమీ లేక అలా ఇద్దరూమౌనంగా ఎక్కడెక్కడికో చూస్తూఉన్నారు. కిటికీఊచలలోనుండి వస్తూన్న పెట్రోమాక్సు లైటు వెలుతురుతప్పిస్తే బయటఅంతా చిమ్మచీకటి. దూరంనుండి మంగళవాయిద్యాలు ఉండీ ఉడిగీ వినపడుతూ ఉన్నవి. సర్వత్రా జాగరణానుభూతి ప్రస్ఫుటిస్తున్నది.

గదిలో శ్రీదేవి ఒకపెట్టె ముందు వేసుకొని అందులో గల బట్టలన్నీ ఒకటొకటే తీసి ఆత్రతతో దులుపుతున్నది. అనతిదూరంలో కిటికీసమీపాన పెట్రోమాక్సులైటు ఉన్నది. దగ్గరలోనే శ్రీ రామారావు ఒకపెట్టెమీద కూర్చొని భార్య దులుపుతూ ఉన్న బట్టలవంక చూస్తున్నాడు. అతనిది తెల్లని దేహాయష్టి. అది ఎక్కుడు లావుగానూ కాకుండా సన్నంగానూ కాకుండా ఆరోగ్యవంతమైనదిగా ఉంటుంది. అతని నుదురు చాలా ఎత్తైనదే కాని విశాలమైనది కాదు. పలుచని పెదవులు ఎల్లవేళలా దగ్గరగా మూసివుంటాయి. కండ్ల అద్దాలవెనుక కన్నులు తొలి యవ్వనపు తేజస్సును కోలుపోతూ ఉన్నవి. అతడు కాలేజీకిపోయేటప్పుడల్లా సూట్లే వేస్తాడు. కాని సభలూ మొదలైన సాంఘిక సమావేశాలకు పోయేటప్పుడు ధోవతులు కట్టుకపోవడానికి ఇష్టపడతాడు. అప్పుడప్పుడు అటువంటి సమయాలలో వాణీలు వెయ్యటంకూడా కద్దు. ఇప్పుడట్లానే తెల్లని గ్లాస్గో పంచా సిల్కుకమీజూ కండువాలలో ఉన్నాడు. కాళ్ళకు చెప్పులతో ముడుకులపై మోచేతులను ఆనుకొని అతడు భార్య చేస్తున్న పనివంక దృష్టినంతా పెట్టి పరికిస్తున్నాడు.

శ్రీదేవి ఆఖరు చీరకూడా దులిపి అది అట్లానే పెట్టెలో జారవిడిచింది. అంతటితో ఆమె పెట్టెను గాలించడం అప్పటికి మూడవసారి. అంతవఱకూ తీసిన ఆ పెట్టెలోని తక్కినగుడ్డలన్నీ ఆమె చుట్టూ చిన్న చిన్న మేటలుగా పడిఉన్నవి. ఆమె వాటి అన్నింటిమధ్యా చూడటానికి ఒక బొమ్మలా కూర్చుని ఉన్నది.

శ్రీదేవిలో నాగరక తరుణులకు ఉండవలసిన లక్షణాలు చాలా కనిపిస్తూ ఉంటవి. ఆమె పెద్ద అందమైన మనిషి కాదు గాని కనుముక్కు తీరులో లోపం లేకుండా సామాన్యంగా ఉంటుంది. మొహం కోలమొహం—మనిషికూడా ఏమాత్రమో ఎత్తరి. శరీరం పలుచనేకాక దుర్బలంకాగా తెల్లగా పాలిపోయి ఉంటుంది. జీవితం పాడయ్యిందనే అక్కసులో మనసునూ శరీరాన్నీ పాడుచేసుకుంటున్న లక్షణాలు ఆమెలో లీలగా కానవస్తవి.

కొంతసేపు అటూ ఇటూ చూశాక శ్రీదేవి తన దృక్కులను భర్త మొహంలోకి మరల్చి అటు చూసింది. శ్రీరామారావు ఆలోచిస్తున్నవాడల్లా ఆమె చూపులయొక్క స్పర్శచే ప్రేరితుడై ఆమెవంక తిరిగి ఏదో అడగబోతూవుంటే పెండ్లి పందిరినుండి కబురు వచ్చింది.

అతడు వస్తాను పదమంటూనే లేచి ఆ మనిషి వెళ్ళిపోనిచ్చాక కాస్తసేపు ఇటూ అటూ తిరిగాడు. తరువాత సరిక్రొత్త ఆలోచనలతో అన్నాడు.

“ఇప్పట్లో మనం చేయగలిగిందల్లా నోరు మూసుక పడిఉండటమే. తొందరపడి ఎవరైనా ఏమన్నా అడిగామా సొమ్ము మానాన సొమ్మూ పోతుంది. పైగా నానా యాగీజరిగి పెళ్ళంతా అభాసై ఊరుకుంటుంది.”

ఈమాటలు ఏ కాస్త ఉద్రేకంతో అని కొంచంసేపు తాళాక మళ్ళా అన్నాడు. ఈసారి అతని గొంతులో తెచ్చికోలు ప్రసన్నత కానవస్తున్నది. అన్నాడు—

“మళ్ళా ఆలోచించి ఏం చెయ్యావలసిందీ చెప్తాను. అంతవరకూ నువ్వు ఏమీ మాటాడకు” ఇట్లా అని అతడు అక్కడనుండి వెళ్ళిపోయాడు.

శ్రీరామారావు వెళ్ళిపోయినవెనుక శ్రీశేవి కొంతసేపటివరకూ అతను వెళ్ళిపోయిన మార్గం వంకనే చూస్తూ కూర్చొన్నది. తరువాత తిరస్కార తీవ్రావేగ మలినమైన తన ముఖాన్ని పెట్టెవంక త్రిప్పుకొంటూ అంతకంటె తీవ్రతరములైన ఆలోచనా పరంపరల సంకులసంక్షోభంతో మనసు కొట్టుమిట్టాడుకపోతూఉండగా ఆమె బట్టలన్నీ పెట్టెలో సర్దసాగింది. ఆపని అయినవెనుక కొంతసేపు పెండ్లి పందిరిదగ్గరకు పోవడమా మానడమాఅని ఆలోచించింది. మానటానికి ధైర్యంచాలక, పోవటానికి ఇష్టంలేక, తిట్టుకొంటూ చివరికొక పావుగంట గడిచాక నెమ్మదిగా బయలుదేరింది.

3

శ్రీ రామారావుకూ అంతకంటె శ్రీదేవికీ ఆ యింట గల స్థానాలు అతి చిత్రములైనవి.

కోడలుగా శ్రీశేవి ఆయింటికాపురానికివచ్చి దగ్గరదగ్గర ఆరుసంవత్సరాలు కావస్తూఉన్నది. ఇంతకాలనకూ ఆమె ఏమాత్రమో అయితే తన భర్తనుతప్ప ఆఇంట ఇంకొకవ్యక్తినైనాసరే తనకు సన్నిహిత బంధువుగా చేసుకోలేకపోయింది.

దీర్ఘంగా ఆలోచిస్తే ఇందుకు ఆమె ఎంతవరకూ బాధ్యురాలో ఆ యింట గల తక్కిన అందరూకూడా అంతమేరకూ బాధ్యులేననాలి. కాని చూసేవారందరి స్థూలదృష్టికీ అందులో శ్రీదేవిపాలే ఎక్కువలా కానవస్తూఉంటుంది.

ఇందుకు కారణమేమని వితర్కిస్తే ఆ యింటివారు ‘ఆమె గుణాలు’ అంటూ శ్రీదేవి గుణాలను వేనినో ఎత్తి చూపుతారు. శ్రీదేవి తాను నాగరికురాలు కావడంవల్లా స్కూలుఫైనలు వరకూ చదివి ఉండటంవల్లా ‘ఆ పల్లెటూరి మూకకు పనికివచ్చాను కాను’ అంటుంది. ఉభయపక్షాలవారికీ సామాన్యబంధువైన శ్రీరామారావును ప్రశ్నించగలుగుతే అతడు దీనికి కారణం ఇదమిద్ధమని తేల్చి చెప్పడం కష్టమంటాడు. తన భార్యయొక్క చదువు ఆమెదైన ఆడతనాన్ని మార్చగలిగివుంటే ఇన్నిచిక్కులు వచ్చివుండేవి కావని ఆ భావుకుని అభిప్రాయం. ఇది తెలుసుకుని అతని బావమరిది—అంటే శ్రీదేవి అన్న-అతని గురించి “శ్రీరామారావుకు ఎదరి లోపమేగాని తన లోపంగాని తనవారి లోపంగాని చూడగలిగే” ఆత్మస్థైర్యం సంస్కారపూర్ణత్వం చాలవంటాడు.

వైవిధ్యంతోపాటు ఏకత్వాన్ని సహితం స్ఫురింపజేసే ఈ వాదనలన్నీ వింటే వీళ్లందరు చూసినదీ ఒక్క ఏనుగేనని తెలిసిపోతుంది. అసలు మూల కారణం శ్రీదేవి పుట్టిన కుటుంబం ఆమె మెట్టిన కుటుంబంనుండి అత్యంత విభిన్నం కావటంలో ఉన్నది.

శ్రీదేవికుటుంబం తన అత్తవారికుటుంబంలా మధ్యమతరగతి పల్లెటూరి భూస్వామ్య కుటుంబం కాదు. ఆమె నాగరికమైన ఒక "గొప్పకుటుంబాని"కి అనుబంధంగాఉండే వేరొక "చిన్న గొప్పయింటి" బిడ్డ. ఆమెతల్లి మేనమామలందరూ — ఆమె మేనమామలుకూడా — దేశమందంతటా పెద్దపెద్ద మహానగరాలలో ఉన్నతములైన పదవులను ఆక్రమించి ఉన్నవారు. ఆమె అన్నదమ్ములుకూడా ఢిల్లీ శెక్రటేరియట్‌లో ఒకరూ మద్రాస్ శెక్రటేరియట్‌లో ఒకరూ—ఆ నడుమనే ఉద్యోగాలు సంపాదించి ఉన్నారు. వాళ్లు ఇద్దరూ జీవితంలో పెద్దపెద్దఆశలు పెట్టుకొని వాటివిజయానికై తమ శక్తివంచన లేకుండా సర్వవిధాలా కృషిచేస్తూ ఉన్నారు. ఏనాటికైనా తాముకూడా తమ తల్లివంక చుట్టాలంతటివాళ్లు కావాలని వాళ్లకూ వాళ్లతల్లికీకూడా ఒక గట్టిపట్టుదల.

కాని శ్రీదేవి తండ్రిమాత్రం యీవర్గానికి చెందిన మనిషికాడు. ఆయన "లా"చదివి పట్టణంలో ప్రాక్టీసు పెట్టి నాగరికుడుగా చలామణీ అవుతున్నా పుట్టుకచేతా వస్తుతఃకూడా పల్లెటూరివాడే. అందుచేతనే ఆయన తనకూతుళ్లకు ఇద్దరికీ వివాహాలు చేయవలసివచ్చేసరికి సహజంగా పల్లెటూరివాళ్ళనే వెదికిచేస్తూ వచ్చారు. సహజమైన యీ సంఘటననుండి శ్రీదేవి తల్లి తనయొక్క కల్పనాచమత్కృతి అంతా ఏర్పడేటట్టు చక్కని కథ నొకదానినిఅల్లి అందరికీ చెపుతూ వుంటుంది. ఏర్చూరివారి (శ్రీదేవితల్లుల తల్లుల వరుసలనుబట్టి ముత్తాతలు) వంశాగతలైన ఆడపడుచులకు ఈ రెండుమూడుతరాలనుండీకూడా పల్లెటూళ్ళనుండి వచ్చి పట్టణాలలో స్థిరపడనున్నభర్తలే దొరుకుతున్నారటగాని పుట్టుకతోనే పట్టణవాసులైన భర్తలు దొరకటంలేదట. ఆమెమాటలలోనే చెప్పవలసివస్తే అది మాతామహుడు ఆ యింటి ఆడపడుచులకు తెచ్చిపెట్టిన 'శాపం'. శ్రీదేవి తల్లితండ్రిదికూడా శ్రీదేవితండ్రిదిలానే పల్లెటూరిపుట్టుకా పట్టణం కాపురం. అందుచేతనే వాళ్లు ఏళ్లుగడిచినవెనుకనైనా ఆ వాసనలు విడువలేక కూతుళ్ళను మళ్లామళ్లా తమబోటి పల్లెటూరివారికే వెతికి ఇస్తూఉంటారట.

ఈ విచిత్రవ్యాఖ్యలో యథార్థత వివరించటం ఎంత ఉన్నదో దానిని మభ్యపుచ్చటం కూడా అంత ఉన్నది.

నిజానికి శ్రీదేవి తల్లి అంగీకారంలేనిదే ఈ పెళ్లిళ్ళు రెండూ జరిగిఉండలేదు. కాని ఆమె ఆ విషయాన్ని అట్లా బాహాటంగా అంగీకరించటానికి ఎంతమాత్రం ఇష్టపడదు.

శ్రీదేవి తల్లిలో ఆమెకే తెలియని ఒకానొక విచిత్ర ప్రవృత్తి—ఆమె నాగరికతకు సంబంధించినది రహస్యంగా దాగిఉన్నది. దాని స్వరూప స్వభావాదులామెకు విస్పష్టంగా తెలియకపోయినా దాని ప్రేరణతనే ఆమె అనేక విషయాలలో తన కాయుష్కరమేదో తన అభివృద్ధి కేది దోహదకారి కాగలదో అతి సులభంగా తెలుసుకుంటూ ఉంటుంది.

అట్లా తెలుసుకునే ఆమె—తన భర్త తమకున్నవీ చెందినవీ అయిన అభివృద్ధిమార్గాల నన్నింటిని పుత్రులకోసరమే మీదుగట్టినట్టు కూతుళ్ళకు వారు కోరగల వివాహాలు కాకుండా నచ్చగల వివాహాలు చేస్తూఉంటే తాను మాటాడక ఉదాసీనత వహించి ఊరుకున్నది. కాక—అనేక విషయాలలో తన అభిమతానికి పరిస్థితులు విరుద్ధంగా ఉన్నట్టుతోస్తే వాటితో పోట్లాడి ఎల్లానో నిగ్రహించుకుంటూ వచ్చిన ఆపెది ఇప్పుడిట్లా భర్తృనిర్ణయానికి అకస్మాత్తుగా కట్టుపడిపోయిందంటే అర్థంలేదని చెప్పాలిసి ఉంటుంది.

ఈ విషయం మొదట్లో కాకపోయినా తరువాత తరువాత ఆమె కూతుళ్లుకూడా నెమ్మదిగా గ్రహించసాగారు. వాళ్ళకు ఏళ్లు పైబడుతున్నకొద్దీ—లోకాన్ని చూచినకొద్దీ—తల్లిలోగల—పరిస్థితులను మార్చుకోగల చాకచక్యం—పట్టుబడకపోయినా తమ మంచిని సూచించే ప్రవృత్తిని వినగలగడం బాగా పట్టుబడుతూ ఉన్నది.

'మంచి' అనేది మనుష్యకోటి కంతటికీ ఒక్కటేకాదనీ మనుష్యుల స్వభావ సంస్కారాదులనుబట్టి అది మారుతూఉంటుందనీ గ్రహించగలుగుతే

శ్రీదేవి అంసంతృప్తి కారణం ఏమన్న ప్రశ్న కలుగదు. పెండ్లినాటికి కాలేజీ లెక్చరర్లంటే ఉండే అభిప్రాయం పెండ్లైన తరువాత లోకం చూచాక అంతకన్నా నలుగురు మాటలూ నాలుగు రకాల విన్నాక చాలా మారిపోయింది. తనకు లభించిన దేదో తాను కోరగలది కాదని తెలుసుకున్నదిలగాయితూ శ్రీదేవిలో ఒక విధమైన ఆక్రోశం పెరగసాగింది. ఆ ఆక్రోశాన్ని బహిర్గతం చేసుకోవడంలో ఆమె తనలో అంతకు ముందు లేనివికూడా అనేక దుర్గుణాలు ఒక్కొక్కటే అలవాటుచేసుకొని వాని నన్నింటినీ ప్రదర్శిస్తూ ఆ యింటి అందరికీ ఆ విధంగా చెడ్డదయి కూర్చొన్నది.

4

శ్రీ దేవిని లానే శ్రీ రామారావునుకూడా ఆ యింట అందరూ పరాయివాణ్ణిగానే చూస్తారు.

దానికి హేతువుకూడా శ్రీ దేవిరాకయేగా కనిపించినా అసలు కారణాలు చాలావఱకూ వేరుగనే ఉన్నవి. వానిలో కొన్నింటి బీజాలు శ్రీదేవి భూదేవిపై పడకముందునుంచీ ఆ కుటుంబంలో పడిఉన్నవన్నా వింతలేదు.

శ్రీదేవి అత్తవారియింట పాదంపెట్టిన ఆ యేడాదే శ్రీ రామారావు తండ్రిగారు కాలంచేశారు. ఆయన పోయేసరికి వారిని కొన్ని భూముల వ్యవహారాలూ మరికొన్ని నగదు వ్యవహారాలూ అపరిష్కృతములుగా ఉండి పరిష్కారోన్ముఖమైనవి ఉండెను. వానిని చక్కబెట్టడానికైతేనేం తక్కిన వ్యవసాయం మొదలైన యింటిపనులు చూడటానికైతేనేం మొగపిల్లలిద్దర్లో అక్కడ ఎవరు ఉంటారనే ప్రశ్న సహజంగా ఉద్భవిల్లింది. క్రొత్తగా ఉద్యోగం ప్రవేశించిన శ్రీ రామారావు తనకు తండ్రి శ్రాద్ధకర్మలకు శెలవు దొరకడమే బ్రహ్మాండమౌతోందనగా అతడు రాకపోవటమే మంచిదిగా తలుస్తూ అప్పటికి బి. ఎ., సెప్టెంబరు పరీక్షలకు ట్యుటోరియల్ కాలేజీలో చదువుతున్న సూర్యాన్నే చదువు మానిపించి ఇంటివద్ద పెట్టింది వెంకటనర్సమ్మగారు.

సూర్యానికీ శ్రీ రామారావుకూ అనేక విషయాలలో తేడాఉన్నదన్న సంగతి ఆదినుండీకూడా ఆ యింట ఒక విధంగా గుర్తింపబడే ఉండెను. ఆ యింటికి సంబంధించిన వ్యవహారాలూ లావాదేవీలూ ఐతేనేం లోకంలో మసలుకోవలసిన పద్ధతీ చూడవలసిన వైఖరీ ఐతేనేం సూర్యానికి తెలిసినంత చక్కగా శ్రీరామారావుకు తెలియదని ఆ యింట అందరిలోనూ ఒక గాఢమైన విశ్వాసం శ్రీ రామారావు తండ్రిగారే బ్రతికిఉన్న రోజులలో బాగా కలిగించిఉన్నారు. దానికి తోడు శ్రీదేవి రాకకూడా కొంత తోడుకాగా వాళ్ళప్పట్లో సూర్యం ఇంటికి రావడమే మంచిదని ఏకగ్రీవంగా అందరూ తలంచారు, సూర్యంకూడా తనకు లభించిన గౌరవాన్ని దక్కించుకుంటూ అందుకు తగిన విధంగానే అన్ని విషయాలలోనూ చాలా జాగ్రత్తగా ప్రవర్తిస్తూ వచ్చాడు.

చిన్నకొడుకు ఇంటికివచ్చిన వెనుక ఆ తల్లికీ అతడికీ ఉంటూవచ్చిన సాన్నిహిత్యం ఇతోధికంగా ఎక్కువ అయ్యింది. ఆ కొడుకు ప్రతివిషయంలోనూ తన సలహా తీసుకుంటూ సర్వం చక్కదిద్దుకవస్తూవుంటే ఆమెకు సహజంగా అతనిపై ఒకవిధమైన సానుభూతీ అపేక్షా క్రొత్తగాపుట్టి వృద్ధికాసాగాయి. ఆ వెలుతుర్లో చూస్తే ఆమె తన యిద్దరుకొడుకులను గురించీ పెట్టుకవస్తున్న భావాలన్నీ నిజంలా తోచడమేకాకుండా పెద్దకొడుకు మొదటినుండీకూడా ఒట్టి స్వార్థపరుడగానూ డబ్బుకోసరంతప్ప యింకయెందుకూ ఆయింటివంక చూడనివాడుగానూ కనుపించసాగాడు.

అప్పట్లో పట్టణాలలో ఉంటూ చదువుకోవడంలో శ్రీ రామారావు తాను ఒక్కడూ ఉండేటప్పుడు తమ్ముడు వెంటనుండినప్పుడూకూడా తానే డబ్బుకోసరం యింటికి ఉత్తరాలు వ్రాసేవాడు. చదువుకొనే కొడుకులు శెలవుదినాలలో యిళ్లవద్ద అతితక్కువగా గడిపేదినాల ముద్రలకన్నా వాళ్లు దూరంగా ఉండినప్పుడు వాళ్లకోసరం ఎదురుచూచినప్పటి అనుభూతులముద్రలే—వాళ్లువ్రాసినఉత్తరాలముద్రలే—తల్లిదండ్రులహృదయాలపై ఎక్కుడు బలంగా ఉండిపోతవి. అదృష్ట్యా అప్పట్లో క్షేమసమాచారాలు వ్రాయటానికి బద్ధకించిన శ్రీ రామారావు ఇప్పుడిట్లా కనిపించసాగాడు.

అప్పటికీ ఇప్పటికీ తేడాఏమంటే ఆరోజుల్లో శ్రీ రామారావుపై తండ్రి యీ ఆరోపణనుచేయగా

వెంకటనర్సమ్మగారు అతడిపక్షం 'వకాల్తా పుచ్చుకొని' వాదించేవారు. బహుశా అందునుంచేనేమో ఇప్పుడిట్లా తానుగా ఆరోపణచేస్తూ దానిని తానే బలపరచుకవస్తున్నది ఆమె.

ఆతల్లి] అట్టిభావనలను పెంచుకోవడానికి దోహదంగా శ్రీ రామారావులో ఇంకొక పెద్దలోపంకూడా ఉన్నది. అతడు తనకు కావలసినవారి ఎడలకాని— కనీసం ఆప్తులఎడనైనా ఎన్నడూ ఏవిధమైన అపేక్షలూ వెళ్లిబుచ్చే స్వభావానికి చెందిన మనిషి కాడు. ఆరేళ్లయి ఉద్యోగంచేస్తున్నాడన్నమాటేగాని ఇంతవరకూ ఒక్కసారి అయినా తనయింటికి పిలిచి ఒక ఆడపడుచుకుగాని తల్లికిగాని ఒక్క గుడ్డముక్కైనా ఇచ్చినపాపాన పోలేదు. ఎక్కడకుపోయినా ఒట్టిచేతులతోనేపోయి ఒకపూటో ఒకరోజోకన్న ఎక్కువ వుండటానికి పెద్ద బ్రహ్మాండం పగలజేస్తాడు. కోరి తనయింటికి వచ్చినవారి విషయంలో కూడా అతడు యిట్లాంటి ఉదాసీనపద్ధతే అవలంబించి అందరికీ కోపం తెప్పిస్తూ ఉంటాడు. అదంతా అపేక్షలులేకా, వెళ్ళబుచ్చటం తెలియకా అయితే అది వేరేసంగతిగా ఉండేది. శ్రీ రామారావు తన సంస్కారందృష్ట్యా ఇట్లాంటి వ్యవహారమంతా చాలా కృత్రిమమే కాక శుద్ధనటన అనికూడా అనుకుంటారు. కానీ పుస్తకస్థములైన అతని నవసంస్కారపు విలువల ఔన్నత్యం వానిని చదువని అతని తల్లికిగాని అక్కచెల్లెళ్లకుగాని తెలియటం అసంభవమని అతడు గ్రహించి ఉండవలసింది.

అట్లానే సూర్యంకూడా ఇంటికివచ్చాక తన అన్నగారిగురించి కొన్ని చిత్రములైన అభిప్రాయాలు ఏర్పరచుకోసాగాడు. ఊరివారిదృష్టిలో శ్రీ రామారావు అతి సజ్జనుడే కాక అమాయకుడు కాగా— సూర్యం చండశాసనత్వానికి తోడు మంచి గడుస్తనం కలవాడు. వాళ్లనేవారు, చిన్నబ్బాయిగారు మాటలు కాడికి 'మంచివారైనా' డబ్బు దగ్గరకువచ్చేసరికి నిక్కచ్చిమనిషై కూకుంటారు.' నందిని పందినీ, పందిని నందినీ చేయదల సామర్థ్యం యీయనదైతే యింక 'ఆయనా—ఆయనదంతా మాయామర్మంలేని 'మారాజు' మనసు.

ఇచ్చుకానికైతేనేం నిజంగానైతేనేం లేక పరిస్థితులు కలిగించిన భ్రమచే లోకులు మోహితులవడంవల్లనైతేనేం ఆ అన్నదమ్ములనుగూర్చి వాళ్ళంతా ఇట్లా అనుకోవడంవల్ల ఆ కుటుంబపు వ్యవహారాల చక్కబాటు విషయంలో అది చాలా మంచిగా పనిచేసినా మన స్తత్వాలదగ్గరకు వచ్చేసరికిమాత్రం మహావిషంగా పనిచేయసాగింది. సూర్యం యువకహృదయంలో దీనివల్ల అన్నగారిపై ఏ విధానా అణచుకోవటానికి సాధ్యపడని ఈర్ష్య ఒకటి క్రొత్తగా మొలకలెత్తి క్రమక్రమంగా అభివృద్ధి కాసాగింది.

అది తెచ్చిపెట్టే ఐంద్రజాలిక వర్ణాలలో అతనికి శ్రీ రామారావు ఒక మేక వన్నె పులిగనూ అతి కుచ్ఛితుడుగనూ కనిపించేవాడు. తన స్థానాన్ని తాను పదిలపరచుకొంటూ పైగా నంగనాచిలా సూర్యాన్ని మధ్యలో చదువు మానిపించి ఆ పల్లెటూరిలో ఉమ్మడి ఆస్తుల రక్షణకు పెట్టి కష్టనిష్ఠురాలు అతడికి కాగా ఫలితంమాత్రం తాను పంచుకుంటూ— అతడు కోతీ, పిల్లీ, జీడిపిక్కల కథలో పిల్లిని కోతిలా తనను ఉపయోగించుకుంటున్నాడు అనిపించేది సూర్యానికి.

ఇట్లా ఆ తల్లీ కొడుకులలో అతిసహజంగా అందులో వాళ్ళ ప్రయత్నమేమీ లేకుండానే అత్యంత అసహజమైన విద్వేషభావాలు ఆ ప్రవాసి శ్రీరామారావుపై నలుగుతూ వచ్చినవి. వాటిని చాలా కాలంవరకూ వారిద్దరూ ఎవరిమట్టుకు వారుగా లోలోన దాచుకుంటూ వచ్చినా ఒకనాటికవి వ్రణములలోనుండి పూయములవలె బయటకురాక తప్పాయి కావు.

వెంకటనర్సమ్మగారు అంతో ఇంతో కోపిష్ఠీ పెద్దగొంతుకపెట్టి అరిచి సాధించే రకం ఐతే అవవచ్చుకాని ఆమె వస్తుతః వట్టి భోళామనిషి. కాగా ఆమెలోని పెద్దకొడుకు తల్లి మొదట్లో అల్లా ఉదారంగానో బలహీనతచేతో దీనినంతా సహించుతూ ఊరుకున్నా ఒక స్థితిలో వెంకటనర్సమ్మగారొక అంతిమ నిర్ణయానికి వచ్చేసరికి, తిరగబడి ఇదంతా అన్యాయమంటూ ఆమె అంతరంగాన్నంతా కలచివేసే ఘోరణిలో—'వీధిని బెట్టి' నానా హంగామా చేయసాగింది. అందుచేతనే ఆమె తనలో తాను పోట్లాడుకొంటూ అందరినీ తీర్పు చెప్పడానికి పిలిచినట్టు ప్రోగుచేసి వాళ్లముందు తన అభిప్రాయాలను సోదాహరణంగా వినిపించటం ఆరంభించింది.

ఆదిలో ఆమె శ్రీదేవిని సాకుగా చేసుకొని శ్రీరామారావును నిందిస్తూ వచ్చినా క్రమంగా ఆమె

సూటిగాకూడా అతని స్వభావాన్నీ మతాన్నీ విమర్శించటం ఆరంభించింది. పూర్వం యీ చర్చలన్నింటిలో శ్రీరామారావును సమర్థిస్తున్నట్టు కనబడుతూనే అతనిలోని లోపాలను అందరికీ వివరంగా ఎత్తిచూపేవాడు. క్రమంగా యీ భావనల బీజాలు ఆ బంధువర్గంలో ఒకరినుండి ఒకరికీ—వారినుండి వేరొకరికీగా ఆ వర్గంలో అందరిలోనూ వ్యాపిస్తూ అనేకవిధములైన పాఠాంతరాలు చెందుతూ వచ్చినవి. అట్టివానిలో కొన్నింటిని శ్రీరామారావు వినటంకూడా తటస్థించినది.

అతడు వీటి అంతరార్థాన్ని గురించి ఊహించడానికి ప్రయత్నంచేస్తూ ఒక్కొక్కసారి దీని కంతటకూ కారణం శ్రీదేవి తోడి వివాహం అనుకుంటాడు. వేరొకసారి తనవారి అజ్ఞానంతోపాటు తనయొక్క దురదృష్టమే తమకు చెందిన సర్వవిధములైన అనర్థములకూ మూలకారణాలు అనుకుంటాడు.

5

పరిస్థితులు ఇట్లాంటివి కాబట్టే శ్రీరామారావు గొలుసుపోయిన విషయం నలుగురుముందూ పెట్టడానికి ఎంతగానో వితర్కించవలసి వచ్చింది.

ఇంతవరకూ తమ కుటుంబంలో ఆ అత్తాకోడళ్ల నడుమగాని తన మధ్యా తక్కినవారిమధ్యనూ గాని ఎన్నడూ ఏ అప్రియసంఘటనా ప్రత్యక్షంగా జరిగిఉండనిమాట నిజమే. కాని ఇంతమంది బంధువర్గంవారు చుట్టూ ఉండటంవల్ల ఏ పరిస్థితులు ఎట్లా వచ్చి ఆగోడు కాస్తా చెడగొడతాయోనని శ్రీరామారావు చాలా భయపడసాగాడు.

అతడా ఉదయమల్లా యీ విషయంపై అతిదీర్ఘంగా ఆలోచిస్తూనే ఉన్నాడు. మనిషి పందిట్లోనూ విడిదిలోనూ మసలుతూనే ఉన్నా మనసల్లా దానిమీద పెట్టి ఏ యితర విషయమూ లోనికి పట్టించుకోవడం లేదు.

అతడికి ఏం తెలిసినా ఏం తెలియకపోయినా ఒక్క విషయంమాత్రం బాగా తెలుసు. వేయిరూపాయలంటే—అది తనకైనంత తక్కువ మొత్తంగా ఆ యింటిలో యింక యెవ్వరికీ కాదు. తన తల్లిగాని తమ్ముడుగాని యీ విషయం వింటే వాళ్లు తనలా నిదానిస్తారనే ధైర్యం అతడి కేవిధంగా చూసినా కలగటంలేదు. వాళ్ల అసలే కోతివంటి శ్రీదేవికి తేలు కుట్టిఉన్నదనే సంగతి గుర్తించక వాతకూడా పెట్టి రెచ్చగొట్టవచ్చును. దానిమీద ఎలాంటి సన్నివేశాలు ప్రభవించడానికి అవకాశమున్నదో—ఆ విషయం శ్రీరామారావు కూడా చెప్పలేడు.

ఒకవేళ వారు ఊరుకున్నా చుట్టూఉన్న మహాజన మండలి వారిని ఊరుకోనిస్తుందనే నమ్మకం ఏమాత్రం కూడా అతడికి కలగటంలేదు. అంతమంది బంధువుల నడుమ ఎవ్వరు ఏ నిప్పుకణంవంటి ఒక భావాన్ని ఎక్కడ విదల్చి ఏ మహాగ్నులను రగులజేస్తారో చెప్పడం కష్టం. దానితో అనుమానాలూ అయివుండటాలూ అపప్రథలూ ఆరోపణలూ అసత్యాలూ సత్యాలూ ఋజువులూ ప్రామాణికాలూ పెట్టెలు తెరిపించి చూడడాలూ ఏడుపులూ మొర్రలూ పోలీస్ రిపోర్టులూ మురిగి కంపుగొట్టే ఎవ్వరెవ్వరి ప్రాతకథలూ అలిగిపోవడాలూ బ్రతిములాడడాలూ అభోజనాలూ—ఒక టేమిటి ఏం జరిగినా ఎంత జరిగినా జరగడానికి అవకాశం ఉండినట్టే కనుపించింది. కొన్నికొన్నిచోట్ల ఇట్లాంటి సందర్భాలలోనే మనుష్యులు జన్మాలకు సరిపడే వైరాలను సృష్టించుకొని వాటిని ఆ జన్మాంతం పరిపోషించుకుంటూ కూర్చోవడం కూడా కద్దని శ్రీరామారావు బాగా ఎరుగును.

కాగా అతడికి ఇంకొక ఆశకూడా లేకపోలేదు—

శ్రీదేవి ఆ నగను అక్కడా ఇక్కడా అజాగ్రత్తగా పారవేసినదేమీ లేదు. గతరాత్రి తొమ్మిది గంటలవరకూ నగ ఆమె మెడలోనే ఉండెను. అప్పుడు బట్టలు మార్చుకుంటూ ఆమె దానిని తీసి పెట్టెలో చీర మడతలనడుమ ఉంచింది. ఆమెకు సాధారణంగా ఆభరణాలను ఒక ప్లాస్టిక్ పెట్టెలో పెట్టి దాచడమే అలవాటు. అయినా దానిని యీ పెండ్లికి తెస్తే పల్లెటూరిమూకలో ఏ మేనగోడలైనా అడిగి పోతుందేమోనని ఆమె భయపడ్డది.

అట్లా దాచిన ఆ వస్తువును ఎవరో దొంగిలించి ఉంటారనడానికి ఏవిధమైన అవకాశం కానరాదు. పెట్టెకు వేసిన కప్పవేసినట్టే ఉన్నది—అది చాలా గట్టిది. శ్రీదేవి ఏ నెపానా దాని తాళం ఇతరులచేతికి యీయలేదు. శ్రీరామారావు దగ్గర డూప్లికేట్ ఉన్నా దానిని అతడు కూడా ఎవ్వరికీ ఇవ్వలేదు. పోనీ తాళాలే తస్కరించి ఎవ్వరో యీపని చేసిఉంటారనుకుంటే ఆ అవకాశంకూడా ఉండినట్టు కాన

రాదు. శ్రీదేవి తాళం పైటచెరగుక్రింద ఒక పిన్నుతో రవికెకు తగిలింపబడి ఉంటుంది. శ్రీరామారావు దగ్గరి తాళం పర్సులో ఉంచబడి అతని పెట్టెలో ఉండగా, ఆ పెట్టెతాళం మళ్లా శ్రీదేవి తాళంలో జోడింపబడి ఉంటుంది.

ఎటువచ్చీ నగపోయిన విధం ఊహించడానికి రెండేరెండు మార్గాలు ఉన్నాయి. శ్రీదేవి బట్టలు సర్దుతున్నప్పుడు అక్కడ దగ్గరలో చేరిగాని లేక ఆ తరువాత ఆమె మళ్ళా దేనికోరకో పెట్టె తెరచి వెతికి నప్పుడు బట్టలు క్రిందా మీదా పెట్టడంలో పైన జారి పోతేగాని-ఎవరో దానిని సంగ్రహించి ఉండాలి. కాని శ్రీదేవి తాను పెట్టె రెండుసార్లు తెరచినప్పుడూ దగ్గరలో ఎవ్వరూ ఉండిన జ్ఞాపకం లేదంటుంది. కాబట్టి నిశ్చయంగా ఆ నగ రెండవపద్ధతినే పోయి వుండాలి.

ఇంక—

అట్లాంటివా రెవ్వరో—వారు వస్తువును దాచేసుకొనే ఉద్దేశంతో ఉంటే తమ జాగ్రతలో తాము ఉండనే ఉంటారు. అమాయకులైఉండి అట్లా జాగ్రతపడకపోతే పైన పేర్కొనబడ్డ రభసల్లో ఏదో ఒక రభస తప్పక ఏర్పడి అత్యంత అవాంఛ నీయములైన పరిస్థితులు కూడా ఒకొ్కక్కప్పుడు అతి అసహ్యంగా కూడా ఏర్పడవచ్చును.

లేక అదృష్టమే బాగావుండి శ్రీరామారావు తొంబది తొమ్మిది వంతులుగా నమ్ముతున్నట్టు అది ఎవ్వరికో తమవారికే దొరికితే వాళ్లు ఒకపూటో రెండు పూటలో మాటాడక ఊరుకొని తరువాత చీవాట్లు పెట్టో పెట్టకో మొత్తానికి వస్తువును తిరిగి ఇచ్చివేస్తారు. ఈలోగా ముందుగా తాపై కదపడం వల్ల మొదట్లో ఊహించిన అత్తా కోడండ్లమధ్య అసం బద్ధ పరిస్థితులు ఏర్పడి వికటించవచ్చు.

ఇట్లా ఆలోచించే శ్రీరామారావు ఏది ఏమైనా చివరకు వస్తువు పోయినాసరే పోనిమ్మని ఆ విషయం నలుగురిముందూ పెట్టకుండా ఉండటానికే నిశ్చయిం చాడు. కాని శ్రీదేవి చిత్తవృత్తి వేరుగా ఉండెను.

ఆమె—భర్త ఏ పరిస్థితులకైతే వెరిచి వేయి రూపాయల నగనూ విడచుకోవటానికి కూడా సిద్ధ పడ్డాడో ఆ పరిస్థితులనే అవసరమైతే తానుగా సృష్టించి ఎంద రడ్డుపడ్డా అందరితోనూ పోరాడి అయినా తన వస్తువును తాను రాబట్టుకోవడానికే నిశ్చయించుకున్నది ఆమె. ఆమె ఊహల ప్రకారం నగను ఎవ్వరో దొంగిలించి ఉంటారనటమే తథ్యం. అది ఎవరైనా తీసి జాగ్రతచేసి ఉండవచ్చనే ఊహ ఆమెకు కలుగలేదు సరికదా శ్రీరామారావు దానిని సూచించిన వెనుకనైనా అది ఒక అసంబద్ధపు పిచ్చి ఊహగానే నమ్మింది. అందుచేతనే ఆమె శ్రీరామా రావు నగపోయిన విషయం ఎవరితోనూ చెప్పవద్దని చెప్పినప్పుడు ఎటూ చెప్పకుండా మాటాడక గుంభ నగా ఊరుకొన్నది. తరువాత మాత్రం తన ఊహలూ ప్రయత్నాలూ ఎప్పటిలా సాగించుకొనిపోతూ తన పద్ధతి తాను విడిచిపుచ్చలేదు.

ఆమె ఆ పెండ్లియింటగల మూడునాలుగు వందల మందినీ వాళ్లవాళ్ల ముఖకవళికలనుబట్టి చేష్టలనుబట్టీ తనకు తెలిసినమేరకు తన ఊహకందిన మేరకు వాళ్ల వాళ్ల చరిత్రలూ స్వభావాలనుబట్టీ అపని చేయడానికి వాళ్ళ కుండగల అవకాశాలనుబట్టీ ఎవరు తీసి ఉంటారా అని చాలా జాగ్రతగా ఆలోచించింది. చివరకు ఆమె పెద్దాడబడుచు—శ్రీరామారావు పెద్ద చెల్లెలు—విశాలాక్షిపై తన అనుమానాల నన్నింటినీ క్షణక్షణంకూ కేంద్రీకరించుకోసాగింది.

6

విశాలాక్షి శ్రీరామారావు తల్లిగన్న సంతానం. ఐదుగురులోనూ రెండవబిడ్డ. శ్రీరామారావు ఆమె కన్న పెద్దవాడు కాగా తక్కిన ఆడపిల్ల లిద్దరూ సూర్యానికీ ఆమెకు తరువాతివారు. సూర్యం ఆ ఆడపిల్ల లిద్దరిలోనూ మధ్యవాడు. విశాలాక్షిని గూర్చి లోకంలో ఎన్నో చిత్రవిచిత్రములైన కథలు ఉన్నవి.

లోకులు ఆమె భర్త మహావ్యసని అనీ ముందూ వెనుకా చూసుకోకుండా చిన్నప్పుడే పెండ్లిజేసి ఆమె తండ్రి కూతురుగొంతును చేజేతుల కోసిపెట్టు కున్నాడనీ ఇంకా ఏమేమో చాలా అంటారు. శ్రీరామారావు తండ్రి ఆమెను పాతికేండ్ల క్రితం శారదాబిల్లు హడావుడిలో అప్పటికి బ్రతిఉన్న ఆయన తల్లిగారిపోరు పడలేకనైతేనేం తనకు కూడా అంతో ఇంతో ఒక కార్యంచేసి చూడాలనే ఉత్సాహం కలగడంవల్లనైతేనేం అప్పటికి ఐదా రేండ్ల వయసుగల ఆ పిల్లను వేలువిడిచిన మేనల్లున కొకనికిచ్చి పెండ్లిచేసినమాట నిజం. అప్పట్లో విశా లాక్షి భర్తది సుమారు లక్షరూపాయల పైచిలుకు ఆస్తి చరస్థిర రూపేణ ఉండగా పిల్లవాడు తండ్రికి

ఒక్కటే ఒక మగబిడ్డగా ఉండెను. అంతకుముందూ దరిమిలానూ పుట్టిన అతని తోడబుట్టువులు అందరూ ఆడపిల్లలు—వాళ్లయినా పుట్టగానే కొందరూ అంతో ఇంతో పెరిగి కొందరూగా మొత్తానికి అందరూ అర్ధాయుష్కులే అనిపించుకున్నారు. ఇట్లా పిల్లవాడు ఆస్తికంతటికీ ఏకైకవారసుడు కావడమే కాకుండా పైగా అతడు చదువుకూడా వెలగబెడుతూ ఉండెను. ఎటువచ్చీ వివాహంనాటికి ఆ సంబంధంలోగల ఒకే ఒక లోపం పిల్లవాడు విశాలాక్షి సౌందర్యానికి తగినంతటి చక్కనివాడు కాకపోవడం. కాలగతిలో ఈ అసలు లోపం ఎవరికోతప్ప ఒక పెద్ద లోపంగా కనుపించడమే మానుకొన్నా కొన్ని క్రొత్తలోపాలు ఎవ్వరూ ఊహించి ఉండనివి విశాలాక్షి భర్తలో పొడసూపి వాటి పుట్టుకకు ఏవిధానా బాధ్యులుకాని ఆ ముసలాయన చరిత్రపై నిష్కారణంగా నిందలుమోపి విడచిపెట్టినవి.

విశాలాక్షికి పంద్రెండేండ్ల వయసులో ఆమె మామగారు ఎవ్వరూ ఊహించని విధంగా పక్షవాతంతో కొద్ది దినాలు తీసుకొని బ్రతుకుతాడని ఆశ కలిగిస్తూనే బ్రతక్కుండాపోయారు. ఆసరికి నరసింగరావు ఆ నడుమనే చదువుమానుకొన్న నిండా ఇరవై సంవత్సరాలైనా దాటని ఒక ధనవంతులయింట దక్కక దక్కక దక్కిన ఒక్కగాని ఒక్క మొగపిల్లవాడు. తండ్రి బ్రతికిఉండగా ఆ పిల్లవానికి లోకజ్ఞానం సంపాదించే అవకాశం ఏమాత్రంకూడా లేకపోగా ఆయన పోయాక అతడు దానిని సంపాదించే ప్రయత్నం నెమ్మదిగా ప్రారంభించాడు. ఆ ప్రయత్నంలో ఆస్తి అంతా హరించుకపోగా చివరికొకనాటికి మనిషిమాత్రమే ఎట్లానో మిగిలిపోయాడు.

నరసింగరావు తండ్రి గడించిన ఆస్తి చాలావరకూ బ్యాంకు నిలవల రూపంలోనూ కొద్దిగా ఋణపత్రాల రూపంలోనూ ఉండెను. పిత్రార్జితంగా ఆయన విడిచిన స్థిరాస్తి అల్లా—వాళ్లు ఉంటూవచ్చిన ఒక మేడా, అద్దెకు ఇచ్చిన ఒక చిన్న డాబా. వాళ్లకు భూములుకూడా ఉండెనుకాని వానిని అమ్మే నరసింగరావు తండ్రి వర్తకంలో ప్రవేశించారు. నరసింగరావు ముద్దుబిడ్డ కావటంవల్ల ఇప్పుడల్లా తొందరేమివచ్చె అంటూ ఆయన ఆ పిల్లవానికి ఎన్నడూ డబ్బు సంపాదించే మార్గాలు నేర్పలేదు. ఏతావాతా ఆయన పోయిన యీ పద్దెనిమిదేళ్లలోగానే నరసింగరావు బ్యాంకు నిలవలను ఋణపత్రాలనూ చెల్లగొట్టడమేకాక మేడపైనా డాబాపైనా ఎంతవరకూ అప్పు పుట్టగలదో అంతవరకూ పూర్తిగా అప్పుచేసి విడిచిపెట్టాడు.

నరసింగరావు చిత్తుగా త్రాగుతాడనీ వ్యసనాలకు దోచిపెట్టాడనీ హద్దూపద్దూ లేని జూదం ఆడుతాడనీ 'ప్రజలు' పదిమందీ పదిరకాలుగా చెప్పుకుంటారు. కాని ఇందులో నిజం ఎంతఉన్నదో అతిశయోక్తి ప్రాబల్యం కూడా అంతకు అనేకరెట్లు అధికంగా ఉన్నదనే అనాలి.

నరసింగరావు త్రాగి ఉండగాగాని త్రాగుతూ ఉండగాగాని చూసినవాళ్లు ఎవ్వరూ లేరు. ఎప్పుడైనా ఏ స్నేహితుల ఒత్తిడివల్లనో దానిని కాస్త మచ్చు చూశాడేమో ఆ సంగతి అతనికీ అతని స్నేహితులకూ మాత్రమే తెలియాలి. అట్లాగే స్త్రీ వ్యసనము ప్రథమ యవ్వనంలో కాస్తో కూస్తో వుండిన మాట నిజం; కాని నిండుయవ్వనంతో అంతకన్నా నిండు సౌందర్య లావణ్యాలతో విశాలాక్షి ఆ యింట ప్రవేశించాక అతడు క్రమక్రమంగా ఆ వ్యసనానికి తననుండి స్వస్తిచెప్పుకో సాగాడు—

ఎటువచ్చీ అతడు భోగి; జూదం ఆడతాడు. మూడవ వ్యసనంగా లోకంచే గుర్తింపబడనిదీ అతనిలో ఉన్నదీ మనుష్యులంటే అతడికి ఉండే గాఢమైన అపేక్షలు.

నరసింగరావు తన ఆస్తిలో నూటికి తొంబది ఐదుపాళ్లు వీటిక్రిందనే ఖర్చుచేశాడు. అందులో నాలుగింట మూడుపాళ్లు అతడు అడిగినవాళ్లకూ అడగనివాళ్లకూ పంచియీయటంవల్లనూ దరిద్రులైన స్నేహితులూ కృతఘ్నులైన చుట్టాలుక్రింద వ్యయపరచటంవల్లనూ తాను పుష్కలంగా అనుభవించటంవల్లనూ పాడైపోయింది. ఒక సినిమా చూడదలచి పదిమంది స్నేహితులను వెంటబెట్టుకొని వందకి తక్కువ కాకుండా ఖర్చుచేసిన సందర్భాలు ఎన్నో ఉన్నవి. ఒక్క కానీ పోగొట్టుకొని రోడ్డువెంబడి ఏడుస్తూ పోతున్న ఏ పసిబిడ్డనో చూచి జాలిపడి గుప్పెడు కానులు దాని జేబులో పోసినవంటి ఘట్టాలూ బీదబంధువుల ఆడపిల్లలకు పెళ్ళిళ్లు కావలసిఉంటే తానుగా పూనుకొని వందలకు వందలు విదిలించుకొన్న ఘట్టాలూ చాలా ఉన్నవి.

అయితే లోకం మొదటిరకం ఖర్చులను లెక్కవేసుకున్నంతగా రెండవరకం ఖర్చులను లెక్కవేసు

కోదు. ఒకవేళ వేసుకున్నా దూబరాఖర్చు అంటూ చెడును చేసిన దుర్వ్యయంలా దానిని లెక్కవేస్తుందిగాని మంచికి వేయదు.

ఇట్లా తాను మహాప్రవాహంగా కోలుపోతూ వచ్చిన సంపదను తిరిగి గడించడానికి అతడు జూదం ఆడి మిగతా ఆస్తినంతా కోలుపోయాడు.

జూదం అంటే అందరూ అనుకునేటట్టు అది పేక ఆట ఒక్కటిమాత్రమే కాదు. పేకాటా, కాటన్ మార్కెట్, రేసెస్, క్రాసువర్డ్సు పజిల్సు—ఒకటేమిటి ఇలాటివి ఎన్ని ఎన్ని రకాలు ఉన్నవో అన్నీను. వీటనన్నింటినీ అతడు ఆదిలో ఉబుసుపోకకు అలవాటు చేసుకొన్నా కొంతకాలానికి అవి వ్యసనాలుగా పరిణమించి కాలక్రమేణా అందులో అతడికి ప్రావీణ్యం లభించడంతో ఇప్పుడతడు వానిని వృత్తిగాకూడా స్వీకరించాడు.

జూదం నిశ్చయంగా అవాంఛనీయమైన వ్యసనమే ఐనా అది అంవరూ అనుకునేటంత ప్రమాదకరమైన వ్యసనం కాదని నరసింగారావు ప్రగాఢ విశ్వాసం. అందులో ఒకనాడు నాలుగువందలు పోయినా యింకొకనాడు మళ్ళా ఆ నాలుగువందలూ వచ్చే అవకాశం కూడా లేకపోలేదు. ఏండ్లకొద్దీ సాధనవల్ల ఎల్లప్పుడూ కాకపోయినా తరచు లాభాన్ని మాత్రమే పొందే ప్రయోజకులు కొందరైనా తయారై ఉండగలాలి. లేకపోతే ఓడిపోయే వాళ్ళు పోగొట్టుకొంటున్న డబ్బు ఎక్కడికి పోతున్నదన్న ప్రశ్న ఉద్భవిస్తుందంటాడు నరసింగరావు.

నరసింగరావు తాను యిప్పుడట్టి ప్రయోజకులలో ఒకడుగా తయారైనట్టు తలంచడంవల్లనైతేనేం అతడింకొక వృత్తినీ దేనినీ అంతపాటి ఆదాయం యిచ్చేదానిని చేయటానికి తగిన సామర్థ్యంగాని నైపుణ్యంగాని కలిగిఉండకపోవటంవల్లనైతేనేం దీనినే అతడు వృత్తిగా పెట్టుకొని నిర్వహిస్తున్నాడు. అయితే అందులో సుగుణమేమంటే అతని యీ వ్యసనాలలోని ఏ ఒక్కటికూడా ఇంతవరకూ అతనిలోని మానవత్వాన్ని పాక్షికంగానైనా ఆహరించుకొని ఉండకపోవడం.

నరసింగరావు చామనచాయరంగులో సన్నంగా రివటల్లే ఎల్లప్పుడూ విలువైనబట్టలలో అతిపరిశుభ్రంగా ఉంటాడు. అతడు రోగంతో బాధపడుతుండినప్పుడైనా రోగగ్రస్తుడుగా కనుపించగలుగుతాడా అనిపించేటంతటి ఆరోగ్యవంతుడు. అతనిలోని జీవశక్తి క్షణం ఒకచోట నిలవనివ్వని చైతన్యాన్ని ఎల్లప్పుడూ కలిగిఉంటుంది. లోకంలోని గెలుపోటములూ సుఖదుఃఖాలూ రాగద్వేషాలూ మొదలైన సమస్తద్వంద్వాలకూ అతీతుడా అనిపించేటట్టు ఎల్లవేళలా నవ్వుతూ వుంటాడు.

అంతేకాదు—అతడు బయట ఎట్లా సంచరించినా అతనికుండే వ్యసనాలదృష్ట్యానైతేనేం యితర కారణాలవల్లనైతేనేం లోకుల కతడు చెడ్డవాడైనా మంచివాడైనా ఇంటికివచ్చేసరికిమాత్రం అతడు అంవరు గృహస్థులకులానే సంసారంమీద చూపవలసిన ఆసక్తి బంధువులఎడ స్నేహం ఆలిపైఅపేక్ష కనుక్కన్న బిడ్డలమీద వాత్సల్యం సమస్తం లోకసామాన్యమైన గార్హస్థ్యోచితంగానే ప్రదర్శిస్తూఉంటాడు. విశాలాక్షి వరుసబెట్టి నలుగురినీ ఆడపిల్లలనే కన్నా వెనుకనైనా అతడి కామెపైగల అపేక్షలలో గాని ఆ పిల్లలయందు గల శ్రద్ధాసక్తులలో గాని వచ్చిన మార్పు ఏమీ లేదు. ఎటువచ్చీ అతడు గార్హస్థ్య పరిపాటికి విరుద్ధంగా ప్రవర్తించేది ఒక్క అత్తివారియింటి విషయాలలోనే.

అతడికి తన అత్తవారివంక మనుష్యులన్నా వారి వూరన్నా ఆ వూర్లో వ్యవహారాలన్నా అక్కడకు సంబంధించిన విషయం ఏది తీసుకున్నా అది అతనిలో చాలా చిరాకు కలిగిస్తుంది. అందులో మళ్లా శ్రీరామారావు విషయంవస్తే దాని పద్ధతిఅంతా—వేరేగా వుంటుంది.

7

నరసింగరావుకు తన అత్తవారన్నా వాళ్ల వ్యవహారాలన్నా ఒట్టి చిరాకూ ఇంతో అంతో కోపమేగాని ఆ అత్తవారికి అతడన్నా అతడి వ్యవహారాలన్నా చాలా దేష్యంకూడా.

అతని విషయం వచ్చేసరికి వాళ్లు తమ పిల్ల సౌందర్య గుణగణాలన్నింటినీ పేర్కొని అట్టి పిల్లకు అటువంటి 'నిర్భాగ్యుడు' భర్తగా దొరకడాన్ని గురించి—'కాకి ముక్కుకు దొండపండు కట్టినట్టు కట్టేశాము' అంటూ 'దాని' తలవ్రాత అలా ఉన్నది అని నిట్టూరుస్తారు. ఇందులో కట్టినవారిని నిందిస్తున్నట్టు వాచ్యార్థం నిరూపిస్తున్నా దానివెనుక ధ్వనించే వ్యంగ్యార్థం కట్టుకొన్నవాడిని నిరసించటమే.

అశిక్ష - అవిద్య

విశాలాక్షి పెండ్లి సందర్భంలోనే వెంకటనర్సమ్మగారు వారి యీ మేనరికపు సంబంధం యెడల తమ అయిష్టతను చాలా బలంగా ప్రకటించి ఉన్నారు. కాని అప్పట్లో ఆ యింట హయాం చలాయిస్తూ ఉండిన ఆమె అత్తగారు మొగవాడికి అందమెందుకనీ, అందం కొరుక్కుతింటారా అనీ ఎక్కడెక్కడి అడ్డమైన కుతర్క కుతారాలనూ ఎదురు తెచ్చుకొని వాడి, ఆమె వాదలనన్నింటినీ ఖండించి ఆమె నోరు మూయించింది. వెంకటనర్సమ్మగారి భర్త కూడా పిల్లవాని ఆస్తిపాస్తులూ ఏకైక వారసత్వం ప్రలోభాలుగా చూపి ఆమె నెట్లానో మెడలు విరిచి తమ పనిని పూర్తిచేసుకున్నారు. కాలగతిని సమస్తం తారుమారు కాగానే 'నే నప్పుడే అన్నాను విన్నారు కారు.' అంటూ నెత్తీ నోరూ మొత్తుకోవడం ఆరంభించింది.

తండ్రిపోయాక నరసింగరావు ప్రవర్తనలో వస్తూవుండిన తీవ్రమైన మార్పులను గురించి విశాలాక్షి కాపురానికి వెళ్లిన ఏడాదీ ఏణ్ణర్థం వరకూకూడా ఇక్కడివారికి ఎవ్వరికీ వాని ఆచోకీ ఏమీ అంతుపట్టలేదు. ఆపిల్ల రెండుమూడుసార్లు అత్తింటికిపోయిరావడంతో ఆమెద్వారా కొంతా ఆమెవెంట వెళ్లివచ్చేవారిద్వారా మరికొంతా చొప్పున క్రమక్రమంగా విషయమంతా అందరికీ తెలియసాగింది.

శ్రీ రామారావు తండ్రికి మొదట్లో ఏంచేయాలో పాలుపోలేదుకాని ఒక ఏడాదిపాటు నరసింగరావును సంస్కరించడానికి ఎన్నెన్నివిధాల ఎందరెందరి ద్వారా ప్రయత్నించాలో అన్నన్నివిధాల అందరందరిద్వారానూ ప్రయత్నించి ఫలితంలేకపోగా ఆయన కొంతకాలం కూతుర్ని తనదగ్గర అట్టేపెట్టుకున్నారు.

ఆరోజుల్లోనే అసలు, వాళ్ళే, పిల్లను కాపురానికే పంపించరుట 'అంటే' నరసింగరావు రెండవ పెండ్లిచేసుకుంటాడుట 'అనీ' విశాలాక్షి తండ్రి మనోవర్తి దావా తెస్తాడు 'అంటే' 'ఆమాత్రం తెలివితేటలు నరసింగరావుకుకూడా లేకపోలేదు' అని ఇట్లా ఎన్నెన్నో లోకప్రవాదాలు రకరకాలుగా బయలుదేరినవి.

చివరకు ఎవరో పుణ్యాత్ములు దేవుడుపుట్టించిన సద్బుద్ధితో ఆ అల్లుడు మామలమధ్య ఎట్లానో రాజీనామా కుదిర్చి పెట్టారు. దానివల్ల ఆ రెండు కుటుంబాలమధ్యా ఏర్పడ్డ పొరపొచ్చాలు నశించకపోయినా విశాలాక్షి కాపురం కుదుటపడ్డది.

ఆనాటి దుమారాల ఫలితంగానే నరసింగరావు ఇప్పటికీ ఏవో పెద్దపెద్ద కార్యాలూ కథలూ అయితే తప్ప ఆ యింటికి బంధు సరళిగా రాడు. అతడి భార్య విశాలాక్షి రాకపోకలు కూడా తక్కిన ఆడపిల్లలతో సరిపోల్చి చూస్తే చాలా తక్కువనాలి.

వెంకటనర్సమ్మగారు కూడా వీని నన్నింటినీ పూర్తిగా మరచిపోలేదు. సహజమే. విశాలాక్షి భర్తగా నరసింగరావే జరిగినదల్లా మరచిపోలేనప్పుడు తల్లిగా ఆమె మరచిపోలేకపోవటంలో వింతలేదు. ఆమె ఇప్పటికీ తమ అల్లునిపైగల ఆక్రోశాన్ని తీర్చుకోవటానికి ఏమాత్రం అవకాశం దొరికినా జారవిడవకుండా జాగ్రతగా పట్టుకొంటుంది.

విశాలాక్షి వచ్చినప్పుడల్లా వెంకటనర్సమ్మగారు ఆమె అత్తవారింటి భోగట్టాలూ నరసింగరావు ప్రవర్తనా విశేషాలూ తరచి తరచి అడుగుతూ ఉంటుంది. చెపితే వాటికి అన్నింటికీ చిలవలకు పలవలూ పలవలకు చిలవలూ చేర్చి ఇంట ఇంటా వాడవాడా ఆ విషయాల నన్నింటినీ ప్రచారంచేసి అనవసరపు ద్వేషాల నన్నింటినీ పెంచుకుంటూ వస్తుంది. గతం నుండి నేర్చుకున్న పాఠాలతో జాగ్రతపడి విశాలాక్షి ఏమీ చెప్పకపోతే అది కూడా ఒక చెప్పరాని గట్టిచిక్కే. ఒకసారి మనసు కష్టపెట్టుకొని కనుక్కున్న తల్లికంటే కట్టుకొన్న మొగుడు తనకు దగ్గరవాడు అయ్యాడా అన్న ధోరణిలో "ముండా మొగుడు !— ఆ మొగుడు తన బ్రతుకు నలా బ్రద్దలుచేస్తూవుంటే నేవాడికోసరం పడి చస్తూన్నదిది. నిజంగా వాడే నిరవాకంచేసే మొగుడైతే ఇంకెంతగా పడి చచ్చిపోయేదో" అంటూ విశాలాక్షిని బజాయిస్తుంది. వేరొకసారి "చెప్పనివ్వడే! చెపితే దానిని ఉంచుతాడటే— తాడట్టుక తెంచుతాడు" అంటూ అప్పుడుకూడా నిందంతా అల్లునిమీదే త్రోసివేసి ఆ విధంగాకూడా అతనిపై దుష్ప్రచారమే కొనసాగిస్తుంది.

నిజానికి శ్రీరామారావు అభిప్రాయపడేట్టు లోకం దృష్టిలో కావలసినదానికన్నా ఎన్నోరెట్లు ఎక్కువగా చెడ్డవాడైన నరసింగరావు అట్లా కావడానికి ప్రధాన హేతువు వెంకటనర్సమ్మగారే. దూరదృష్టి రహితములైన తమ ఆ దుష్ప్రచారాలతో

తా నేం చేస్తున్నదో తెలుసుకోగల ఓపికగాని తెలివిగాని ఆతల్లికి ఆమె లోకజ్ఞానం సంస్కారం ఏమాత్రం కూడా ప్రసాదించి ఉండలేదు.

ఒక్క శ్రీ రామారావు తప్ప ఆ యింట తక్కిన వాళ్లంతా కూడా ఆమెకే వత్తాసిచ్చి ఆమెలోని యీ అగ్నిని తాము సహితం యథాశక్తిని రాజవేస్తూ అనేకమైన అపోహలకూ అసంబద్ధ సంఘటనలకూ తాము కూడా కారణమౌతుంటారు. వాళ్లు ఇట్లా చేయడంలో కొంత ఇచ్ఛకం మరికొంత అజ్ఞానం హేతువులుకాగా అన్నిటికన్నా బలవత్తమమైన ప్రేరేపణ వాళ్ళందరకూ ఆ నరసింగరావుపై గల విద్వేషం. తమకు నరసింగరావుతో గల బాంధవ్యంవల్ల తాము కూడా లోకుల దృష్టిలో చారిత్రికంగా హీనులవ వలసి వస్తున్నదని వాళ్లు అందరూ భావిస్తూవుంటారు. అట్లాంటి భావనలవల్ల ఆ యింట అందరికన్నా ఎక్కువగా బాధపడే వ్యక్తి తాను ఉన్నత వంశీకురాలనని భావించే ఆ యింటివారి పెద్దకోడలు శ్రీ దేవి.

8

శ్రీదేవికి విశాలాక్షి సంబంధమైన యీ చరిత్ర విశేషమంతా సవివరంగానూ సత్యసమ్మతంగానూ తెలియదుకాని ఇందులో లోకు లేయే ఘట్టాలను గూర్చి వివిధ పాఠాంతరాలలో విశేషంగా చెప్పకుంటారో ఆయా ఘట్టాలనుగూర్చి ఆమెకు కూడా చాలా తెలుసు. అందుండి ఎవరికైనా ఆమె చరిత్ర ఎంతవరకూ ఏవిధంగా వ్యక్తమౌతుంటుందో ఆ విధంగానే అది అంతా ఆమెకుకూడా వ్యక్తమయ్యింది.

శ్రీదేవి పుట్టిన యింటివారి ఊరిలో వారి పొరుగున ఒక 'అమ్మలక్కల జాతి' వనిత ఉండెను. ఆ 'తల్లి' ఆడపడుచుగారిదీ విశాలాక్షి అత్తవారి కుటుంబానిదీ ఒక్క వూరేకాక ఒక్కటే వీధి. ఆమె ద్వారా శ్రీదేవి తన ఆడబడుచుగారి కుటుంబాన్ని గూర్చి చాలా తెలుసుకొన్నది. శ్రీరామారావుకూడా పెండ్లి అయిన క్రొత్తలో కొంత చెప్పిఉన్నాడు. ఆ రెండింటిమధ్యా వైరుధ్యం చాలా ఉన్నా అందు ఎవరిమాటలు నమ్మాలో శ్రీదేవికి బాగా తెలుసు. అది కాక శ్రీదేవి అధికంగా తెలుసుకొన్నది—గత సంవత్సరం యీ నడుమా విశాలాక్షి భర్తయొక్క ఆర్థిక దుస్థితి దాని పొలిమేరలుదాటి నేడో రేపోగా పుట్టి ముంచడానికి సిద్ధమైఉన్నదని.

ఈవిధమైన చరిత్ర దృష్ట్యానే ఆమె మొట్ట మొదట విశాలాక్షి ననుమానించగలగడానికి సాహసించింది. దానికితోడు ఆమె తనకుతాను సమర్థించుకోవడానికి కొన్ని--బలహీనమైనవే అయినా—ప్రత్యక్షకారణాలుకూడా లేకపోలేదు.

విశాలాక్షిపై ఆమె మొట్టమొదటి అనుమానాలు ధ్రువపరచుకోవడానికి ప్రారంభించినది—లగ్నం వెళ్లిన మరునాడు పగలు భోజనాలవేళకు కాస్త ముందుగా ఆవేళప్పుడు తాను ఏదో మరచి విడిదికి రాగా అక్కడ ఒంటరిగా ఉన్న విశాలాక్షి తనను చూచి త్రుళ్లిపడినట్లు అనుమానం కలిగింది శ్రీదేవికి.

అంతకుముందే ఆమె ఆ ముందురాత్రి జరిగిన విచిత్ర సంఘటనను ఒకదానిని జ్ఞాపకం తెచ్చుకొని ఉన్నది. విడిదిలో దిగిన మరునాటి రాత్రి అంతే నగ పోయిననాటి రాత్రే పదీ పదిన్నర గంటలప్పుడు విశాలాక్షి చీకటిలో పెరట్లోకి పోయివస్తూ——వచ్చి వచ్చి పెరటి వరండాలో ఒక స్తంభానికి చేరబడి పోయి మెడలు వ్రేలాడవేసేసిందట. ఎవళ్లో ఎందుకో పెరట్లోకి పోయినవాళ్లు ఆమెను పలుకరించారు. ఆమె పలుకకపోగా వాళ్లు భయపడి గోలచేశారు. పదుగురూ ఆమె చుట్టూ చేరిచూస్తే మనిషి అప్పటికింకా కండ్లు తెరుచుకొనే ఉన్నది. చూస్తూ ఉండగనే ఆమె విశాలములైన కన్నులు మూతలుపడుతూ ఉండగా శరీర మల్లా—ఆపాదమస్తకం—చెమటలు పోయసాగాయి. ఇంతలో ఎవరో నీళ్లు—నీళ్లు తెండ్రా అని కేకవేశారు. శైత్యోపచారాలు చేయగా ఆమె తేరుకొన్నది.

ఆ రాత్రే పన్రెండూ ఒంటిగంట నడుమ ఆమెకు దయ్యం పట్టినట్టు ఉందనికూడా కొందరు ఆడవాళ్లు గోలచేసినట్టు జ్ఞాపకం. శ్రీదేవికి నిద్రమత్తు భారంగా ఉండటంవల్లనైతేనేం ఇట్లాంటి వాటిలో నమ్మకం లేకపోవడంవల్లనైతేనేం అప్పుడాట్టే ఆ విషయమై పట్టించుకోలేకపోయింది. ఇప్పుడీ సంఘటనల దృష్ట్యా దానిని విచారిస్తే దాని అంతరార్థం నిశ్చయంగా ఇదే అయివుండాలనిపించింది శ్రీదేవికి.

తదాదిగా ఆమె విశాలాక్షి ఎక్కడకుపోతే అక్కడికల్లా పోయి యెక్కడ కూర్చుంటే అక్కడల్లా కూర్చొని వెన్నాడటం ఆరంభించింది. విశాలాక్షి ప్రవర్తనకూడా అందుకు తగినట్టే ఆమె అనుమానాలను క్షణక్షణం బలపరస్తునే ఉండెను.

శ్రీదేవి తనవంక చూసినప్పుడల్లా విశాలాక్షి తన పెద్దకన్నులను అర వాల్చి ముఖం ప్రక్కకు మరలించు కొంటుండేది. ఆమెను తాను చూచే చూపులతో విశాలాక్షి విలవిలలాడి పోతున్నదా అనిపించేది శ్రీదేవికి. దగ్గరకుపోతే ఆమె ఉచ్ఛ్వాస నిశ్వాసాలు గతితప్పుతున్నట్టు స్పష్టంగా కనుపట్టేవి. పరధ్యానంగా ముట్టుకున్నట్టు చూసి ఒళ్లు కూడా వేడిగా ఉన్నట్టు గ్రహించింది శ్రీదేవి. ఆతరువాత విశాలాక్షి ఉష్ణం వచ్చిందంటూ తల్లిచేత దిష్టి తీయించుకొని పండుకొన్నది. కాని అందులోని అంతరార్థాన్ని గ్రహించలేనంత మూర్ఖురాలు కాదు శ్రీదేవి.

ఆవాళ్లా ఇంట్లో విశాలాక్షిని వెంటాడుతూవుంటే శ్రీదేవికి యింకొక విషయంకూడా గుర్తుకు వచ్చింది. నరసింగరావు ఈ పెండ్లికి రాకపోవడానికి కారణం కూడా అదే ఐఉండాలి.

ఆనడుమ ఆరేడు నెలలక్రితం శ్రీరామారావుకు కాలేజీ ఎడ్రసుతో విశాలాక్షివద్దనుండి ఒక వైరు వచ్చింది. అందులో తక్షణం ఐదువందల రూపాయలు పంపమనీ ఉత్తరం తరువాత వస్తుందనీ వ్రాసివున్నది. ఈ విషయం శ్రీరామారావు ఎన్నడూ శ్రీదేవితో చెప్పి ఉండలేదు. వైరు ఇంటి యడ్రసుకు రాకపోటంలోని అంతరార్థమే అది. కాని ఒక వారం రోజుల తరువాత అనుకోనివిధంగా దాని సంగతి శ్రీదేవికి పట్టుపడ్డది. ఆ సందర్భంలో తనకూ భర్తకూ జరిగిన సంఘర్షణను శ్రీదేవి మరచిపోలేదు.

శ్రీదేవికి నీతినియమాలను గూర్చిన ఉద్దేశాలు కొన్ని తీవ్రమైనవి ఉన్నవి. ఆమె తెలుసుకున్న విలువల ప్రకారం దొంగతనం వ్యభిచారం మొదలైన దుర్వృత్తులకు లోనయ్యే వాళ్లు ఎవరైనా ఏ పరిస్థితుల్లోనైనా వాళ్లు నిందార్హులే కాని క్షమార్హులు కారు.

వాళ్లను క్షమించటం అంతకన్నా వాళ్లను క్షమిస్తున్న విషయం బయటకు వ్యక్తం చేయటం వాళ్లను సన్మార్గంలో పెట్టడానికి తోడుపడవు సరికదా పైగా వాళ్లకు ప్రోత్సాహానికి కారణాలవుతాయి. అన్నిటినీ మించి అట్లా చేయటంలో తమ విశాల హృదయాన్ని ప్రకటించుకోవటమనే పరవంచనతోపాటు ఇతరులా హృదయవైశాల్యాన్ని చూచి మూర్ఛపోతారనుకునే ఆత్మవంచన కూడా ఎంతో ఉన్నది.

ఇట్టి విలువలూ భావాలూ ప్రాతిపదికలుగానే ఆమె ఆనాడు తన భర్తతో నరసింగరావును గురించి వాదనకు తలపడి అతి తీవ్రంగా వాదప్రతివాదాలు జరిపి ఉన్నది. ఆ సందర్భంలో శ్రీరామారావు ఆమె వాదనలను ఎదుర్కొనలేక అత్యాచారానికి పోయి కూటవాదనల సహాయంతో ఆమెను అన్యాయంగా మర్మాంతికములైన ఒక రకపు గూఢవేదనలకు ఎరజేసి మానసికంగా బాగా గాయపరచి ఉన్నాడు.

దానా దీనా ఆమె తన నగను తాను మళ్ళా చిక్కించుకోవటంతోపాటు వీలైతే యీ దొంగతనాన్ని సాధ్యమైనంత బాహాటంగా పట్టుకొని తద్వారా శ్రీరామారావుదైన ఆత్మోత్కర్షపై గాఢమైన దెబ్బ వేయాలని నిశ్చయించుకొన్నది. చివరికామె సర్వ కామనలనూ పరితృప్తిచేస్తూ ఆ మరునాడు మధ్యాహ్నం మూడవయామం అత్యంత బీభత్సకరమైనది ప్రవేశించింది.

9

పెండ్లి బాగానే జరిగిందని మగపెండ్లివారనుకుంటే చాలా బ్రహ్మాండంగా జరిగిందని ఆడపెండ్లివారి తరఫున వచ్చినవారంతా అన్నారు. ఊరునా నాడునా ఉండే ప్రజలంతా యీ పెండ్లి తక్కిన ఆ యింటి పెండ్లిండ్లన్నింటికన్నా ఘనంగా జరిగిందని ప్రత్యక్షంగానూ పరోక్షంగానూ కూడా మెచ్చుకున్నారు.

మగపెండ్లివారి తరఫున వచ్చినవారిలో మగవాళ్ళ సంఖ్య తక్కువ. ఆడవాళ్ళ సంఖ్య హెచ్చు. అందుచేత యే కాస్తో సందడిచేస్తే వాళ్ళే చేస్తూ వచ్చారు. వాళ్ళ తరఫున వచ్చిన మగవాళ్లంతా పెద్ద మనుష్యులుగా కూర్చోవటంలోగల సరదా, హాస్యాలూ పరాచికాలూ ఆడుకోవటంలో పొందలేనట్టు కనుపించారు.

ఆడపెండ్లివారి తరఫున వచ్చిన బంధువులలో ఆడవాళ్ళ సంఖ్యా ఇంచుమించు సమానం. అసలు వాళ్ల కుటుంబం కూడా శ్రీరామారావుగారి కుటుంబం కన్నా ఇంతో అంతో పెద్దది. పెండ్లికూతురుకు నలుగురన్నలూ ముగ్గురు అక్కలూ ఉన్నారు. ఆ అక్కల మొగుళ్లూ అన్నదమ్ములూ అంతా సమాన వయస్కులు. వాళ్ళందరూ ఏళ్లు మీరినవారూ ఉద్యోగస్థులే అయినా ఆ నాలుగు రోజులూ తమ వయ

సులూ ఉద్యోగాలూ మరచి చిన్నపిల్లల్లా మసలుతూ వచ్చారు.

వాళ్లు పెళ్ళిపందిట్లోనూ అక్కడా చేసిన అల్లర్లూ ఆగడాలూ ఇన్నీ అన్నీ కావు. కొట్టుకోవడం, ఒకర్నొకరు వెంటదరమడం, విరగబడి నవ్వుకోవడాలూ దొంగ దొంగ ఏడుపులూ, బీరాలు పలకడాలూ, కుహనా రోష ప్రదర్శనాలూ, ఉడికింపులు, —ఒకటేమిటి ఎన్నెన్ని పోకిళ్లు పోవగలరో అన్నన్ని పోకిళ్ళూ పోతూవచ్చారు.

వాళ్ళ భార్యలూ ఇతర బంధువులూ మొదలైన వాళ్లు ఒకవంక సామానుల అందింపులూ వంటలూ వడ్డనలూ మొదలైన పెళ్లిపనులు చూసుకుంటూనే వేరొకవంక ఉండీ ఉడిగీ వాళ్ల చిలిపిచేష్టలలోనూ పోకిరీ వేషాలలోనూ పాల్గొంటూ వాటిని మరింత రసవత్తరములు చేసేవారు. పెండ్లికూతురు తల్లీ తండ్రీ అరవయ్యేవపడిలో పార్వతీ పరమేశ్వరుల్లా ఉంటారు. వాళ్లు చిన్నవాళ్లల్లా ప్రవర్తించే తమ ఈ పెద్దపిల్లలను చూచి "ఏమిటర్రా అదీ!" అని ఒకవంక అలవాటుకొద్దీ అదలిస్తూనే వేరొకవంక వారు పొందే ఆనందం ఇంతా అంతా కాదు.

శ్రీరామారావు ఆ కుటుంబాన్ని చూశాక తమ కుటుంబ జీవితం దాని బంధుబాంధవ్యాలూ వానితో సరిపోల్చుకొని తమవి ఎంత రసహీనంగానూ విషాదభరితంగానూ ఉన్నవో అర్థం చేసుకొన్నాడు. తాను పొందిన సంస్కార ఫలితంగా అతడట్లాంటి వాటిని స్వయంగా ఆనందించే శక్తిని కోల్పోయినా ఇతరులానందిస్తూఉంటే చూచి సంతోషించే శక్తి మాత్రం ఇంకా కోలుపోలేదు.

శ్రీదేవికి ఇదంతా శుద్ధ మొరటు వ్యవహారం అవటంవల్ల ఆమె మార్గంలో ఇట్లాంటివి తారసపడితే మొహం చిట్లించుకొనేది. వారు కూడా ఆమెను చూడగానే ఒకరికొకరు సైగలు చేసుకొంటూ ఆమె యొక్క ఆ నాగరిక వైఖరిని తమ తమ సాంకేతిక పరిభాషలలో పరిహసించి నవ్వుకునేవారు.

ఉళ్లోవాళ్లకు పెద్ద 'బ్రహ్మాండంగా' లగ్నం, మందుగుండు సామానుతో మంగళ వాయిద్యాలతో ఇరవై ముప్పై పెట్రొమేక్సు లైట్లూ గ్యాస్ లైట్లతో ముత్యాలపల్లకిలో వధూవరుల ఊరేగింపూ, 'పండితుల'తో సదస్యం పెద్ద పేరెన్నికగన్న దాసుగారిచే హరికథా సమస్తం చాలా చక్కగా అమరినాయనిపించినవి. నాగవల్లి నాడు ఊరిలో మిగిలిన వర్ణాలవారి కందరికీ పెద్ద ఆమెత కూడా ఏర్పాటుచేశారు ఆడపెండ్లివారు. నాగవల్లి నాడు అప్పగింతలు యథావిధిగా జరిగినవి. నాగవల్లితో వివాహకాండ సమస్తం పరిపూర్తి.

* * * *

ఆ మధ్యాహ్నం పెండ్లివారి యింటిదగ్గర పెద్ద ఊరామెత జరుగుతూవుంటే విడిదిలో ప్రయాణాలై వెళ్లగా మిగిలినవాళ్లు రాత్రి హరికథ కారణంగా నిద్రలేమి వల్లనేమి సాధారణంగా మధ్యాహ్న భోజనానంతరం కలిగే భుక్తాయాసం వల్ల నేమి పడి నిద్రపోతున్నారు.

నిజానికి లోకం పరిపాటిని ఆసరికి పెండ్లివారంతా ప్రయాణోన్ముఖులై ఆ సన్నాహాలలో ఉండాలి. కాని ఆనాడే పునఃసంధానానికి ముహూర్తం పెట్టబడటంవల్ల పెండ్లికూతురు తండ్రీ అన్నదమ్ములూ తాము చేయగల శుభకార్యాలన్నింటిలోనూ అదే కడపటిదంటూ ఆ ఒక్కపూటకూడా అందరూ ఉండిపోయి వధూవరులను ఆశీర్వదించి పొమ్మంటూ మనిషి మనిషినీ బలవంతంచేసి చాలా మందిని నిలిపివేశారు. ఆడ పెండ్లివారిలో కూడా మిగిలినవారు అధికంగానే ఉన్నారు. వాళ్లంతా ఆమెతకు సంబంధించిన వంటలో వడ్డనలో ఉన్నారు.

మూడూ మూడున్నర గంటలయ్యేసరికి విడిదిలో ఇంకా ఎవ్వరూ లేవలేదు. నీరవంగా ఉన్న విడిదిలో నిద్రపోతున్న శ్రీదేవికి నిద్ర ఎలా అనుకోకుండా పట్టిందో తెలియకూడా అలానే అనుకోకుండా కలిగింది. కొంతసేపటివరకూ తానానాడు నిద్రపోకూడదనుకుంటూనే నిద్రపోయిన సంగతి జ్ఞాపకం చేసుకోలేదు. తరువాత అకస్మాత్తుగా జ్ఞాపకం వచ్చేసరికి ఆమె చప్పున లేచి కూర్చున్నది.

ఆ రెండు రోజులనుండీ తాను పడుతూ వచ్చిన జాగరూకత అంతా శుద్ధ నిష్ప్రయోజనమై ఉంటుందనుకుంటునే ఆమె విశాలాక్షి పండుకున్న ప్రక్కవంక చూసింది. విశాలాక్షి అక్కడ లేదు.

అంతే. అంతటితో సర్రున ఆమెలోని చైతన్యస్రవంతి సర్వస్వం ఒక్క అదటున ఆమె హృదయ

కుహరంలో ప్రవేశించి అక్కడ ఆమెలో సుడులు తిరగ నారంభించింది. ఆ అదటుకి కొంతసేపు ఆమె స్తబ్ధత వహించి అట్లానే ఉండిపోయింది. తరువాత ఆమె ఒక్క లిప్తకూడా వృథాచేరాయరాదనే ధోరణిలో పెరటి వరండాలోకి పోయింది. అక్కడ ఆ పెరడల్లా ఫాల్గుణమాసపు మధ్యాహ్నపు ఎండలో ఒక చిత్రమైన అనుభూతిని—శ్రీదేవికి కూడా ఆ స్థితిలో సహితం కలిగిస్తూ ఉన్నది. కాని అందందు ఎక్కడా విశాలాక్షిమాత్రం శ్రీదేవి కంటికి కానరాలేదు.

ఆమె వరుసపెట్టి గదులన్నీ ఒకటొక్కటే చొప్పున వెదుకుతూ వచ్చింది. వాటిల్లో ఎందరెందరో నిద్రపోతున్నవారు కనుపించారుగాని విశాలాక్షి మాత్రం నిద్రపోతూ ఎక్కడా కానుపించలేదు. మరి ఒకసారి పెరడల్లా వెతికి 'అటుపోయి ఉండదు' అనుకుంటూనే పెరట్లోంచి నట్టింటి గదికిగల ద్వారం దగ్గరకు వచ్చేసరికి వీధిలోంచి నట్టింటిలోకి వస్తున్న విశాలాక్షి వీధి ద్వారం దగ్గర ఎదురుపడ్డది శ్రీదేవికి. ఇద్దరూ గదికి ఈ ద్వారంవద్ద ఒకరూ ఆ ద్వారంవద్ద ఒకరూగా అట్లా ఒకరివంక ఒకరు చూస్తు క్షణకాలం నిలుచుని ఉన్నారు.

చివరకు శ్రీదేవే ముందుగా కదిలి గదిలో ప్రవేశించగా విశాలాక్షి కూడా ఇంక తప్పని సరికాగా ముందుకు జరిగింది. ఇద్దరూ గది నడుమ ఒకరికొకరు గజమూ గజమున్నర దూరానికి వచ్చి ఆగిపోయారు. వాళ్ళకు ఒక దిశగా పొడవునాఉన్న గదిలో పదిపదిహేనుమంది వరకూ పండుకొని ఉన్నారు. రెండవ దిశగా గజందూరంలో ప్రక్క గదిలోనికి పోయే ద్వారమున్నది.

శ్రీదేవికి తన ఆడపడుచును చూడకముందు నుంచీ ఆ క్షణాన ఆమెవద్ద తన చోరీ ఆస్తి తప్పక దొరుకుతుందని తెలుసు. ఎట్లా తెలుసునంటే మాత్రం ఆమె చెప్పలేదు. ఇప్పుడు విశాలాక్షి ఉచ్ఛ్వాసనిశ్వాసాలు తీసే పద్ధతీ, చూసే చూపూ, ఆ విశాలమైన నుదురు కొంచం కొంచంగా చమటపట్టడం, ఇవన్నీ ఆమె ఊహను బలపరచడానికి ఉపయోగపడేవే కాని వాటినిబట్టి క్రొత్తగా ఊహించవలసినది ఏమీ లేదు. అంతేకాదు ఆ వస్తువు ఎక్కడ ఉన్నదో కూడా ఆమెకు బాగానే తెలుస్తూఉన్నది. ఆమె ఎరిగినది స్వల్పమే ఐనా అందులోనే ఆ ఆడుబిడ్డ పైటచెరగు వీపు చుట్టూ త్రిప్పి కుడిచేతిక్రిందనుండి ముందుకుతీసి బొడ్లో కొంగుక్రిందికి పెట్టుకొని ఉండగా చూడటం ఇదే మొదటిసారి. అందుచేత వస్తువు అక్కడే ఉన్నదన్న సంగతి కూడా ఆమె ఆమెను చూడగానే గ్రహించి ఉన్నది.

క్షణకాలం ఇద్దరూ అట్లా మౌనంగా నిల్చుని ఉన్నాక శ్రీదేవి పట్టుకపోతున్న గొంతును సవరించుకొంటూ అన్నది.

“ఏదీ వదినా! ఆ చీరకొంగు కాస్త బయటికి తీయండి” అన్నది—అప్పటికి నెమ్మదిగానే.

ఆమె కాక్షణాన తాను చేస్తున్న సాహసమేమో దాని ఫలితం ఎట్టిదో ఏమాత్రం కూడా ముందుగా తెలిసినట్టు లేదు. ఆమెకు అప్పట్లో కనిపిస్తున్నదల్లా ఒక్కటే విషయం. తాను ఈ మూడు రోజులై పడుతూవచ్చిన శ్రమా ఆ క్షణాన ఫలించనున్నది. తాను కలగనినట్టుగనే చోరీ ఆస్తితో సహా దొంగ పట్టుబడిపోతున్నది. అంత చిత్రంగా ఎవ్వరూ ఎప్పుడూ ఏ దొంగతనాన్నీ పట్టుకొన్నట్టు తాను విని ఉండలేదు. ఆ సంవట్లోనే ఆమె సమస్తం మరచి అట్లా ఒక ఉద్రేకపు టుద్వేగంలో పడి కొట్టుకపోతూ అన్నది—

“తియ్యండి వదినా! పైటచెరగు బయటకు తీయమంటే అట్లా చూస్తారేం?”అన్నది గొంతుక కాస్తగా పెద్దది చేస్తూ.

ఈసారి ఆమె గొంతులో కాస్త కంపరమున్నది. మనిషి కూడా ఏమాత్రమో కంపిస్తూ ఉన్నది. విశాలాక్షి అట్లా కొయ్యబొమ్మలా చూస్తూనే ఉండిపోయింది. ఆమె ముఖంలో కత్తి వ్రేటుకు నెత్తురుచుక్క ఎక్కడా లేదు.

క్షణక్షణం నీరు విడిచిపోతున్న ఆ మానవి హృదయంలో భూకంపాలవంటివేవో కలుగుతున్నవనీ ఆమె ఆత్మ ఆ పగుళ్ళలో పడి అథః పాతాళాల లోనికి ఆర్చుకుంటూ కొట్టుకొనిపోతున్నదా అనీ అనిపించింది శ్రీదేవికి. అయినా ఆమె కెందుచేతో ఆ క్షణాన తన ఆడబడుచుపై జాలి మాత్రం ఏమీ కలుగలేదు. రెండు సార్లకూ పలకకపోయేసరికి మూడవసారి కూడా ఆ మాటలే కాస్త మార్పులు చేస్తూ గొంతుకు మరి కాస్తగా హెచ్చిస్తూ అన్నదామె.

అంతటితో ఆ గదిలో పండుకున్న వారిలో కొంతమందికి తెలివిరాగా లేచి ఈ విచిత్రదృశ్యాన్ని ప్రక్కలమీదనుండే చూడసాగారు. ప్రక్క గదిలో రానున్న రాత్రిని తలచుకొంటూ నిద్రపట్టక బాధ పడుతున్న పెండ్లికొడుకు మగత నిద్దరలోనుండి చప్పున లేచి ప్రక్కద్వారం దగ్గరకు వచ్చాడు. వదినగారి గొంతుక వినే కంగారుపడ్డ ఆ యువకుడు వాళ్ళ అవతారాలు చూసేసరికి ఆ స్థితిలో మతే పోగొట్టుకొన్నాడు. ముఖ్యంగా అతడీ రెండు రోజులయీ ఆ వదినగారు ముఖం ఇట్టే పెట్టుకొని ఉండటం—ఒకసారి ఏడవటం కూడా జరిగినట్టుకూడా విని ఉన్నాడేమో దాని నంతా దేనినిగానో అర్థం చేసుకుంటూ వచ్చాడు. ఇప్పుడీ దృశ్యం చూసేసరికి ఏమని అర్థం చేసుకొన్నాడో అతి అస్వాభావికమైన గొంతుకతో—

"ఏమిటదీ? ఏమిటయిందీ?" అంటూ ప్రశ్నించ సాగాడు.

ఈ గొంతుకూడా విని అక్కడ పండుకొన్న వారిలో ఇంకొక ముగ్గురు నలుగురు లేచారు. అంగులో వెంకటనర్సమ్మగారు కూడా ఒకరు; వాళ్ళెవ్వరూ ఇంకా ప్రక్కలు విడిచిపెట్టలేదు. సూర్యం మళ్ళా అడిగాడు.

"ఏమిటిదంతా!? ఏమిటంటారు మీరూ? పైటచెరగు ఎందుకు తీయాలీ?" అన్నాడతడు.

"తియ్యమనండి చెప్తాను" అన్నది శ్రీదేవి.

ఆ గొంతులో ఇమిడిఉన్న ఏదో ఒక శక్తికి లొంగిపోయిన సూర్యం ఆ సవాలునకు కోపం తెచ్చు కోవడానికి బదులుగా స్వస్థత చెడగొట్టుకొని—

"తియ్యవే!" అన్నాడు అక్కను ఉద్దేశించి.

విశాలాక్షి తీయలేదు.

సూర్యం దృక్పథపుటంచున అతని కెదురుగా అతని తల్లి ఉన్నది. ఆమెవంక దృష్టిని నిడిగుస్తూ—

"నువ్వవచ్చి తియ్యవమ్మ" అన్నాడు తల్లితో.

ఆవిడకు ఇది అంతా ఏమిటో బోధపడటంలేదు. ఆవిడకూ్కడా తెలిసినదల్లా శ్రీదేవి 'యీ రెండు రోజులయీ కళ్ళల్లో నిప్పులు పోసుకొంటున్నది' అని. అందుచేత ఆమె ఆ పరిస్థితిలో శ్రీదేవిని చూసి, అప్పుడే వచ్చిన తెలివిలో ఒళ్ళుమండ నారంభించగా—

"ఏమిట్రా తియ్యమంటావ్? ఏమిటి తియ్య మంటావ్?" అన్నది కొడుకు నుద్దేశించి.

"ను వ్వేలారా" అంటూనే తల్లి వత్తాసు చూసుకోగానే వదినగారిపై వచ్చిన ఆకస్మిక కోపాన్ని తల్లి జాగుచేయడంలో పట్టుకోలేక వళ్ళు మరుస్తూ చప్పున వెళ్ళి అక్కచెల్లెలు బొడ్డుకొంగులో నుండి పైటచెరగు చివరను తానే ఊడదీశాడు.

అందులో ఏమీ లేదు.

క్షణకాలం శ్రీదేవి గుండెలు గతుక్కుమన్నవి. కానీ ఇంకా అక్కడ కొంత ప్రదేశం ఎత్తుగనే ఉండటం చూడగా ఆమె గుండెలు మళ్ళా లోపల నుండి పైకి తేరుకోసాగినవి.

ఈలోగా ఆమె రిచ్చపాటు చూసిన సూర్యం అసలే ఒళ్ళు మరిచిపోతూ పెద్ద గొంతుకతో—

"ఏమున్నదండీ?! ఏమున్న దక్కడా?" అన్నాడు; అతని గొంతు ఖంగున మారుమ్రోగు తున్నది ఆ గదిలో.

మంట మంటను రగిల్చినట్టుకాగా శ్రీదేవికూడా ఒళ్ళు మరుస్తూ "అక్కడ! అక్కడ!!" అన్నది విశాలాక్షి బొడ్డు కొంగు ముడిఉండే ప్రదేశంలో ఎత్తు చూపిస్తూ.

"సూర్యం ఒకసారి ఆ చూపబడిన ప్రదేశంవంక పరిశీలనా దృక్కులనూ వేరొకసారి వదినగారి ముఖం లోకి పుంఖాను పుంఖాలుగా చిమ్మబడే అమ్ములులా తీవ్ర దృక్కులనూ బరపి చప్పున తల్లిదగ్గరకుపోయి ఆమెను రెక్కపట్టుకొని లాక్కువస్తూ"

"చూడు అక్కడ. అక్కడ ఏమిఉన్నదో తియ్" అన్నాడు పెద్దగొంతుతో.

ఈసారి ఆ మంటలు వెంకటనర్సమ్మగారిలో కూడా రగుల్కొనగా ఆమె చప్పున లేచివస్తూ "ఏమున్నదే—అక్కడ ఏమున్నదీ?" అంటూ ఒక వంక సూర్యం వేయలేని ప్రశ్ననూ అతిసహజంగా వేసి, కూతురు పొట్ట భాగాన్ని తన అరచేతితో స్పృశింప సాగారు.

ఆ తల్లి చేతికక్కడ ఏవస్తువైనా ఉన్న స్పర్శ తగిలిందో లేక ఏమీ తగలలేదో ఆ సంగతంతా దేవుడికి తెలియాలి ఆమెకు తెలియాలి. ఇంతలో కోడలి మాటలు ఆమె కర్ణరంధ్రాలలో బల్లాల్లా వచ్చి నాటుకో సాగాయి!

"నా గొలుసు ఉన్న దక్కడ. మొన్న రాత్రి లగ్నానికి ముందుగా తొమ్మిది పదిగంటలప్పుడు మీ కూతురు పెరట్లో చెమటలు పోసేస్తూ కూర్చోవటానికి కారణం అదే. నా గొలుసు పోయింది. కావలస్తే మీ అబ్బాయి నడగండి. అది ఈవిడే తీసింది. ఆరాత్రి ఎక్కడో దాచి ఇప్పుడిల్లా అందరం పడుకున్నప్పుడు బయటనుండి తెస్తోంది. ఆ గొలుసు ఆవిడ బొడ్డు కొంగున దోపింది. తియ్యండి కావలిస్తే!"

ఇట్లా ఉచ్చస్వరంతో అరుస్తూనే ఆమె ఆ ఆడపడుచును తానే సోదా చేయటాని కలా మీది మీదికి వచ్చింది.

ఏ అత్తగారైనా ఎట్టి అవధులను కోడలు దాటబోతే సహించదో అట్టి అవధులను శ్రీదేవి దాటడం వల్లనే పట్టలేకపోయారో లేక తమ కూతునకు బహిరంగంగా జరిగిన ఆ అవమానానికి అంత బహిరంగంగానే ప్రత్యవమానం బరిపితీరాలనే ఉద్రేకంవల్లనే పట్టలేకపోయారో లేక ఇంక ఏ యితర కారణమైనా ఉన్నదో తెలియదు — వెంకటనర్సమ్మగారు ఆ మాటలు వినగనే ఆ పెండ్లివారి విడిదిఇంట తమ స్థితి ఏమో, తామెక్కడ ఉన్నారో, తమ నా పరాయి గ్రామంలో ఆ క్షణాన ఎంతమంది గమనిస్తున్నారో, దాని ఫలితమేమో, సమస్తం మరచి బజారు స్త్రీల కన్నా నికృష్టమైన వీరావేశంతో తమకుగల గొంతుకునల్లా ఉపయోగించుకుంటూ—

"ఎవర్తివే నువ్వు! నా కూతురురికి దొంగతనం కడతావా! ?......" అంటూ ప్రారంభించి, ఆడిన మాట ఆడకుండా, తిట్టినతిట్టు తిట్టకుండా, ఎన్నెన్ని విధాల ఝణాయించాలో అన్నన్ని విధాలా ఝణాయిస్తూ, అంత ఒళ్లూ కదల్చుక తిరగడంలో పరమ ఆయాసపడిపోతూ, కోడలిని నెట్టుక నెట్టుక పెరట్లోకి తోసుక పోసాగింది.

ఇంతవరకూ శ్రీరామారావు వీధివంక వరండాలో ఒక చివర బాగా గాలి తగులుతుందని అక్కడ పరుపు వేయించుకొని పండుకొని ఉన్నాడు. ముందు రాత్రి హరికథవల్లనైతేనేం ఆ తరువాతకూడా ఏవేవో ఆలోచనలవల్లనైతేనేం అతడికి చాలినంత నిద్ర లేకపోయింది. అందుచేత అతడు అప్పుడు మంచి గాఢమైన నిద్రలో ఉన్నాడు. తల్లి గొంతుక వినిపించిన వెనుకగాని అతడికా గొడవలో పూర్తిగా తెలివిరాలేదు.

తెలివివచ్చాక ఆ కలతనిద్దట్లో లేచి పరిగెత్తుక వచ్చేసరికి ఇల్లల్లా ఎంతో భీభత్సంగా కనుపించింది.

అతడు "ఏమిటేమింట"టూనే ద్వారంవద్ద మూగుతున్న జనాన్ని చీల్చుకొని గదిలోకి వచ్చేసరికి అక్కడ విశాలాక్షికి ఎవరో శైత్యోపచారాలు చేస్తున్నట్టూ, పెరటి వరండాలో తల్లీ భార్యా కొట్లాడుకొంటున్నట్టూ, ఇద్దరు ముగ్గురు వాళ్లను విడిపిస్తున్నట్టూ రూపించే దృశ్యాలు కానవస్తున్నవి. ఆ మానవుడు అట్లాంటి వానిని దర్శించేస్థితి ఒకటి ఎప్పుడైనా సంభవించవచ్చునని కలలోకూడా ఎన్నడూ పొరపాటుననైనా ఊహించిఉండలేదు. అందుచేత అది యిలా నిజమైనట్టు తన చర్మచక్షువులకు ప్రత్యక్షంగా కానవస్తూ ఉంటే అత డొకవిధమైన దిగ్భ్రాంతి పొంది ఆ దిగ్భ్రాంతిలో సమస్తమైన తన చైతన్యాన్నీ నిశ్శేషంగా కోలుపోయి మాటగాని చలనంగాని లేకుండా అట్లా దిష్టిబొమ్మలా నిలచిపోయాడు.

మరి ఒక అరనిమిషం కూడా అట్లానే గడచిపోయింది.

ఈలోగా ఎందరెందరో ఇరుగు పొరుగులవారు 'జామ్' మంటూ మురికిపదార్థంపై వ్రాలే ఈగలులాగ వచ్చి ద్వారం చుట్టూ మూగసాగారు. వాళ్ళల్లో కొందరు మొట్టమొదట ఆ వదినా మరుదుల పెద్ద పెద్ద గొంతుకలు వినిపించినది లగాయతూ అక్కడకు ఆకర్షింపబడ్డవారున్నారు. మరికొంతమంది వెంకటనర్సమ్మగారి గొంతు వినిపించాక మాత్రమే అక్కడకు వచ్చినవారు ఉన్నారు. అయినా వీళ్లకూ వాళ్లకూ కూడా అక్కడ జరిగినదంతా—ఆమూలాగ్రం—ఆకళింపు ఐపోయింది. వ్యగ్రమయ్యాక మానవుని బుద్ధికి ఏర్పడే గ్రహణశక్తీ మనస్సునకు ఏర్పడే అన్వయశక్తీ ఇతింత అనరానివి. వాటి సహాయంతో వాళ్లు జరిగినదే కాక జరుగుతున్నదానిని కూడా సమస్తం తూచా తప్పిపోకుండా అర్థం చేసుకోగలుగుతున్నారు.

అన్నకన్నా ముందుగానే తెలివి తెచ్చుకున్న సూర్యం అన్న రాకను గుర్తించిన వెనుకనే తల్లిని వదినగారినుండి బలవంతంగా వేరుచేయడం ఆరంభించాడు. వెంకటనర్సమ్మగారి వీరావేశం పట్ట శక్యం కాకుండా ఉన్నది. ఐదారుగురు ఆడవాళ్ళు పట్టుకోజూచినా ఆమె అంతమందినీ విడిపించుకుపోయి శ్రీదేవిని మొత్తుతునే వచ్చింది. ఆసరికి చాలా దెబ్బలు తిన్న శ్రీదేవి చిన్నపిల్లలా ఏడుస్తూ దూరదూరంగా

పెరట్లోకి పోతూఉన్నది. శ్రీరామారావు పాపం అలా కొయ్యగట్టుక నిలుచుండిపోయాడే కాని ఇలా పెదవైనా కదపలేదు.

ఇంతలో ఎలా వచ్చాడో దేవుడిలా వచ్చాడు సూర్యం చినబావమరిది. అతడు వస్తూనే ముందుగా చేసినపని బయటివాళ్లనందరినీ పంపించేసి వీధి తలుపులు రెండూ సీదాగా మూసి వేయడం. తరువాత అతడు శ్రీరామారావును చెలికి పట్టుకొని అతడికి పూర్తిగా తెలివి తెప్పిస్తూ "దయచేసి తమ రొక్కసారి నాతో ఇలా వస్తారా" అని తమ జవాబుకోసరం ఎదురు చూడకుండానే ఆయన రెక్క దొరక బుచ్చుకొని—వీధి తలుపు తెరచి మళ్ళా మూసేస్తూ—ఒంటిపై కమీజైనా లేని శ్రీరామారావును లుంగీ బనియన్లతో నే-ఇటూ అటూ వాకిళ్ళనిండా నిలుచున్న జనం మధ్య నుండి, వాకిట భోజనాలు చేస్తున్న మనుష్యుల మధ్య నుండి—తను యింటిలోనికి తీసుకొనిపోయి అక్కడ తన గదిలో ఒక పడక కుర్చీపై సుఖాసీనుణ్ణి చేశాడు. తరువాత క్షణకాలం ఏం చెయ్యడానికీ తోచని వాడిలా ఇటూ అటూ చూశాడు. అప్పుడకస్మాత్తుగా—

"నే నిప్పుడే వస్తాను. మీరు మరేం అనుకోకండి నేనంతా సర్దిపెడతాను. మీ రిక్కడే కూర్చోండి."

అని అంటూనే అక్కడనుండి చూస్తూ ఉండగానే క్షణంలో మాయమయ్యాడు.

*　　*　　*　　*

శ్రీరామారావు యత్నాలన్నీ ఆవిధంగా ఒక్క క్షణంలో పూర్తిగా పాడయ్యాయి.

*　　*　　*　　*

తరువాతకూడా ఇంక ఏం జరిగిందీ అంటే అదంతా వెనుకటిది వివరించినంతగా వివరించి చెప్పడం చాలా కష్టం—కాక అనవసరంకూడా నేమో. ఈ విషయమంతా ఆయా ఊళ్లల్లో తెలిసిన వాళ్లను ఎవరిని అడిగినా ఇలానే చెప్తారు. సూర్యం చినబావమరిది ఎట్లానో ప్రొద్దుపోయేసరికి విడిదివద్ద అల్లకల్లోలాన్నంతా చక్కజేయగలిగాడు. ఆరాత్రి సుమూహూర్తం కూడా నెమ్మదిగా అయిందన్న పద్ధతిని జరిపించేసే ఏర్పాటు చేశాడు. 'కడివెడు పాలల్లోనూ ఒక్క మజ్జిగచుక్క' అని నిట్టూర్చారు బంధువులు అంతా. శ్రీరామారావు మాత్రం ఆపూట పూటల్లా తానున్న గది విడిచిపెట్టి బయటికిరాలేదు. తక్కినవాళ్లంతా ఆరాత్రి ఎట్లా గడిపినా శ్రీరామారావు దాని నొక కాళరాత్రిగా గడిపాడు.

క్షణక్షణం చెదరిపోయే శాంతాన్ని కూడదీసుకుంటూ పరిపరివిధాల పరుగులువారే మనసు పట్టుకుంటూ పది పదకొండు గంటలు ఒంటరిగా ఆగదిలో ఎట్లా గడిపాడో దానికెంత నిగ్రహశక్తి కావలసి వచ్చిందో అది అంతా అతడికే తెలియాలి. నిశి నిశ్శబ్దంగా యుగ యుగాలుగా గడిచిపోతూ వచ్చింది అతనికి. మూడూ మూడున్నర గంటలవేళ చిన్న మగత నిద్దర పట్టింది అతిడికి తెలియకుండానే. మళ్ళా తెలివి వచ్చేసరికి గదిలో బెడ్ లైటు ఇంకా వెలుగుతునే ఉన్నది—బయట మునిముని చీకటిగా ఉన్నది—తనను ఎవరో లేపుతున్నారు. తన నెవరో నిద్ర లేపారనీ వాళ్ళేదో చెపుతున్నారనీ—ఆ సంగతులన్నీ గ్రహించడానికి శ్రీరామారావుకు చాలాసేపు పట్టింది. తెలివి వచ్చాక "విశాలాక్షి! విశాలాక్షి నూతిలో పడ్డది!" అని లేపవచ్చిన వాళ్ళు చెపితే శ్రీరామారావు కొంతసేపు మాట్లాడకుండా అట్లానే ఉండిపోయి తరువాత ఏడుస్తూ మంచంమీద పండుకొండిపోయాడు. ఆ దెబ్బ దెబ్బకాగా అతడు శారీరకంగా కోలుకోవడానికే పది పదిహేనురోజులు తీసుకొని మానసికంగా కోలుకోవడానికి ఇంకో ఆరేడు మాసాలూ ఇంకా అంతకుపైగా కూడా తీసుకున్నాడు.

నిండా ఒక సంవత్సరం అయ్యాక గాని జరిగిందేమిటో జరగని దేమిటో తేల్చుకోలేకపోయాడు ఆ లెక్చరరు. అప్పుడికచూస్తే అదంతా అతని మనస్సుకు ఈవిధంగా అనిపిస్తూ ఉండేది.

విశాలాక్షి మరణానికి కారణమైన పరిస్థితుల కన్నా ఘోరమైనది ఆమె మరణించిన పద్ధతి. ఆమె మరణించిన పద్ధతికన్నా అత్యంత విహ్వలతాజనకములు దాని ఫలితంగా ఆ కుటుంబం వాళ్లందరూ ఎదుర్కొవలసివచ్చిన ప్రభునిందా లోకనిందా వాని నిరసనావైఖరీ మొదలైన విషయాలు. వీటి అన్నింటి కన్నా ఘోరమైన విషయం ఆమె మరణించటంలో గల అసలు ఆంతర్యాన్నిగురించి శ్రీరామారావులో ఏర్పడిఉన్న భావం.

విశాలాక్షి లోకంలో ఎవ్వరో గాని చావలేనంత ఘోరమైన చావు చచ్చింది శ్రీరామారావుకు

తెలిసినంత మేరకు. ఆమె ఉరికిన విడిదియింటి పెరట్లో గల నూతియందు నీళ్లు చాలా తక్కువ. అడుగుభాగం కూడా రాతి నేల అవటంవల్ల ఆమె కాళ్ళూ వెన్నూ పూసా మొదలైనవి విరుచుకున్నదేగాని కోరినవిధంగా చావలేకపోయింది. ఉరకటంలో గట్టుకు ఒరసుకొని పోయి తలపైనా అక్కడా పెద్దపెద్ద పెచ్చులుగా చర్మం ఊడిపోయింది. చివరకు ఆమెకోసమే దాపురించిందా అన్నట్టు ఆ మంచినీటినూతి ఆహారంకోసరం చేరిఉన్న ఒకానొక నాగుపాముపాతపడి మరణించింది పాపం విశాలాక్షి. లోకంలో అంతకన్నా ఘోరమైన చావు ఎక్కడైనా ఉన్నదేమో శ్రీరామారావుకి తెలియదు.

అట్లానే విశాలాక్షి చావు తరువాత దాని ఫలితంగా ఆ కుటుంబంవాళ్లు ప్రతి ఒక్కరూ—చివరకు క్రొత్త పెండ్లికూతుర్ని కూడా కలుపుకొని—ఎదుర్కోవలసి వచ్చిన విషమపరిస్థితులు అన్నీ ఏతన్మాత్రాలు కావు. ఆమె నూతిలో ఉరికిన విషయం సకాలానికి తెలియకపోవటంవల్ల ప్రాణరక్షణ యత్నాలు అసంభవమైనట్లే తక్కిన కర్మకాండ కూడా యథావిధిగా జరపించటం అసాధ్యమయ్యింది. పోలీస్ రిపోర్టులూ, పోస్టుమార్టం వ్యవహారాలూ, కేసులు జడిపించడం, లంచాలూ—అది అంతా ఒక చిత్రక్షోభగా గడిచిపోయింది. ఆ తరువాత మూడు నాలుగు నెలలవరకూ ఆ యింట్లోవాళ్లు ఒక్కరుకూడా ముఖాన్ని నలుగురు లోనూ ఎత్తుకొని బయట తిరగలేకపోయారు. శ్రీరామారావు మట్టుకు శ్రీరామారావు అసలు కాలేజీ పాఠం చెప్పడానికి సహితం తల ఎత్తవలసివస్తే ఆరేడు మాసాలవరకూ ఎక్కడలేని బాధకూ గురిఅయ్యేవాడు. పేపర్లలో పడి ఈ విషయం 'దేశదేశాల' వరకూ వ్యాపించిందంటే అది ఆ కుటుంబంపై ఎంత పెద్ద దెబ్బతీసిందో స్పష్టంగా అర్థమౌతుంది. లోకం వాళ్ల దోషాలనన్నింటినీ ద్విగుణీకరించి త్రిగుణీకరించి వాళ్ల కుటుంబ చరిత్రను ఆ మూలాగ్రం—దానిలో వుండే సమస్తమైన అవలక్షణాలతోనూ, గుచ్చెత్తి మళ్ళా మళ్ళా చెప్పుకొన్నది. ఈ సందర్భంలో క్రొత్త పెండ్లికూతురి దక్షిణపాద మహిమను గురించికూడా చర్చించడం వారు మరచిపోలేదు.

అన్నింటికన్నా బాధాకరమైన విషయం విశాలాక్షి చావుయొక్క ఆంతర్యాన్ని గురించి శ్రీరామారావుకు అతనిలో లోతుగా ఏర్పడిపోయిఉన్న భావాలరూపు. ఆమె ఆత్మహత్య చేసుకున్నా ఆత్మత్యాగం చేసుకొన్నా అది అతడికి అంత ఆట్టే కష్టమనిపించే విషయం కాకపోను అనుకుంటాడు అని అతడు. విశాలాక్షి తన ఇచ్ఛకు విరుద్ధంగా, తనపై తనకు కోపంవచ్చి కాకుండా, తన కంతటి తీరని తీవ్రమైన మహావమానం జరిగిందనే ఉక్రోధంతో—పట్టరాని ఆ అవమానాన్ని భరించలేక మరణించి ఉంటుందని శ్రీరామారావు భావన. ఆమె ఆత్మ యిప్పటికీ తొందరపడి తాను చేసిన ఆ పొరపాటునకు ఇంతింత అనరాని కుందుతో బాధపడుతూ ఉంటుందనే శ్రీరామారావు గాఢమైన విశ్వాసం. ఆమెకు తాను కనుక్కొన్న అభంశుభం ఎరుగని అందమైన ఆ నలుగురు ఆడపిల్లలమీదా, అంతకన్నా ఆదినుండీ ఎడతెగని లోక తిరస్కృతికి గురిఅవుతూ వస్తున్న నిర్భాగ్యజీవి తన భర్తమీదా కల వాత్సల్యాభిమానాలు ఎంతో గాఢమైనవని శ్రీరామారావు అర్థంచేసుకొని ఉన్నాడు. అందుచేత తనయొక్క చైదానికి ఫలితంగా మొదలే వికలములైన వాళ్ళ భవిష్యత్తులు మరింత వికలములు కాగలవని గ్రహిస్తూ, అది మరల మరల తలచుకొంటూ ఆ ఆత్మ ఎన్నటికీ ఏంచేసి కూడా నిశ్చింతగా ఉండలేదని శ్రీరామారావు నమ్మిక.

ఇట్టి భావాలతో శ్రీరామారావు ఆలోచించుకపోతూఉంటే ఆ ఆలోచనలకు అతడిలో అంతు ఉండేది కాదు.

అయితే ఇన్ని ఆలోచించీ శ్రీరామారావు ఎన్నడూ ఆలోచించక విడచిన విషయాలు కూడా ఒకటి రెండు ఆలోచించవలసినవి మిగిలిపోయి ఉన్నవి.

విశాలాక్షి ఏ ఉద్దేశంతో ఎలా ఆలోచించి తనకు దొరికిన నగను తన వద్ద మాటాడక ఉంచేసుకొని ఉన్నది—ఆ నగను ఏం చేద్దామని ఆమె అభిప్రాయమై ఉండాలి?

లోకగతిలో ఇటువంటి సంఘటనలన్నీ ఒక పెద్ద లెఖ్ఖలోకివచ్చే విషయాలు కాకపోయినా వ్యక్తులను వ్యష్టిగా తీసుకొనిచూస్తే కొందరి కొందరి జీవితాలను ఎంతో అస్తవ్యస్తములుగా మార్చగలిగే ఇంతటి పెద్దసంఘటనలు కొన్ని కొన్ని కుటుంబాలలో అప్పుడప్పుడూ జరుగుతుండటానికి అసలు మూలకారణాలు—వాటి కుదుళ్లు—ఏమిటి? ఎక్కడ ఉన్నవి?

ఈ రెండే అతడు ఎన్నడూ పరిశీలించని విషయాలు—లేక పరిశీలించాలనే స్ఫురణకు గురికాని విషయాలు!